Міністерство освіти та науки України
Київський столичний університет імені Бориса Грінченка
Факультет психології, соціальної роботи та спеціальної освіти
Кафедра соціальної педагогіки та соціальної роботи

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

«Соціальна підтримка сімей загиблих учасників бойових дій у діяльності недержавних організацій»

студентки IV курсу
групи СРб-1-22-4.0д
ОПП Соціальна робота
першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти
спеціальності 231 Соціальна робота
Квашук Світлани Дмитрівни

Науковий керівник:
Дуля Аліна Володимирівна,
доктор філософії за спеціальністю 231
Соціальна робота, старший викладач

Київ – 2026

АНОТАЦІЯ

Квашук С. Д. Соціальна підтримка сімей загиблих учасників бойових дій у діяльності недержавних організацій. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Бакалаврська робота за спеціальністю 231 «Соціальна робота» за освітньо-професійною програмою «Соціальна робота». – Факультет психології, соціальної роботи та спеціальної освіти Київського столичного університету імені Бориса Грінченка, Київ, 2026.

У науковій роботі охарактеризовано особливості сімей загиблих учасників бойових дій як специфічного об'єкта соціальної роботи. Розкрито зміст, форми та провідні напрями соціальної підтримки цієї категорії сімей. Емпірично досліджено та детально проаналізовано практичний досвід, форми діяльності та специфіку реалізації проєктів провідних українських недержавних інституцій, зокрема «Veteran Hub», БФ «ТАПС» (TAPS-Ukraine), БФ «Соборна Україна», Української національної фундації ветеранів та жертв війни та Товариства Червоного Хреста України. Шляхом проведення авторського анкетування членів сімей загиблих героїв та глибинних інтерв'ю з фахівцями виявлено ключові психологічні, соціально-економічні, юридичні та інформаційні проблеми й потреби сімей загиблих учасників бойових дій, а також внутрішні виклики самих організацій (ресурсний дефіцит, ризики професійного вигорання). На основі узагальнених результатів розроблено та систематизовано комплексні практичні рекомендації щодо вдосконалення системи соціальної підтримки сімей загиблих учасників бойових дій у діяльності недержавного сектору.

Ключові слова: *сім'ї загиблих учасників бойових дій; соціальна підтримка; недержавні організації; соціальна робота; проблеми та потреби; переживання втрати.*

SUMMARY

Kvashuk S. D. Social Support for Families of Deceased Combat Veterans within the Activities of Non-Governmental Organizations. – Qualification research paper (manuscript).

Bachelor's thesis in specialty 231 «Social Work» within the educational-professional program «Social Work». – Faculty of Psychology, Social Work and Special Education, Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University, Kyiv, 2026.

The research paper characterizes the peculiarities of the families of deceased combat veterans as a specific object of social work. It reveals the essence, forms, key stages of grief, and primary directions of social support for this category of families based on the analysis of modern domestic scientific discourse and legal frameworks. The empirical part of the research explores and thoroughly analyzes the practical experience, types of activities, and project implementation specifics of leading Ukrainian non-governmental organizations, including «Veteran Hub», CF «TAPS» (TAPS-Ukraine), CF «Soborna Ukraina», Ukrainian National Foundation of Veterans and War Victims, and the Ukrainian Red Cross Society. Through the author's survey of deceased heroes' family members and in-depth interviews with experts, the key psychological, socio-economic, legal, and informational problems and needs of the beneficiaries were identified, alongside internal challenges faced by the organizations themselves (resource deficits, risks of professional burnout). Based on the generalized findings, comprehensive practical recommendations were developed and systematized to improve the social support system for the families of deceased combat veterans within the activities of the non-governmental sector.

Keywords: *families of deceased combat veterans; social support; non-governmental organizations; social work; problems and needs; experience of loss.*

ЗМІСТ

ВСТУП 5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ СОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ СІМЕЙ ЗАГИБЛИХ УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ 9
1.1. Сім'ї загиблих учасників бойових дій як об'єкт соціальної роботи.....9
1.2. Зміст та напрями соціальної підтримки сімей загиблих учасників бойових дій.20
Висновки до першого розділу 31
РОЗДІЛ 2. ПРАКТИКА СОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ СІМЕЙ ЗАГИБЛИХ УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ У НЕДЕРЖАВНИХ ОРГАНІЗАЦІЯХ..…….33
2.1. Проблеми та потреби сімей загиблих учасників бойових дій 33
2.2. Досвід соціальної підтримки сімей загиблих учасників бойових дій у діяльності недержавних організацій 39
2.3. Рекомендації щодо вдосконалення соціальної підтримки сімей загиблих учасників бойових дій в діяльності недержавних організацій 60
Висновки до другого розділу.....65
ВИСНОВКИ 68
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....71
ДОДАТКИ 78

ВСТУП

Актуальність дослідження. У зв'язку з повномасштабним вторгненням російської федерації багато українських громадян були змушені – унаслідок мобілізації або добровільно – стати на захист суверенітету та незалежності України. Водночас зросла кількість сімей загиблих учасників бойових дій, які зазнали втрати ключових членів родини: годувальника, дружини, чоловіка, сина, доньки, матері чи батька, що захищали Україну. Статус таких сімей фіксується у момент отримання офіційного оповіщення про загибель родича. З цієї миті звичайна українська сім'я набуває трагічної ідентичності «сім'ї загиблого учасника бойових дій». Отримання такого статусу не лише поглиблює відчуття горя, але й робить необхідною адаптацію до життя без близької людини.

Такі сім'ї часто стикаються з широким спектром проблем, такі як психологічні та емоційні (горе та травматична втрата, психічні розлади, соціальна ізоляція); соціально-економічні (фінансова нестабільність, проблеми працевлаштування, житлові проблеми); юридичні та бюрократичні (складність оформлення статусу, проблеми зі спадщиною, допомогою та отриманням пільг). Незважаючи на значний спектр викликів, пов'язаних із соціальною адаптацією сімей загиблих учасників бойових дій, держава намагається реалізувати максимально ефективну підтримку для забезпечення їхніх прав і гарантій.

Соціальна підтримка сімей загиблих учасників бойових дій регламентується різними нормативно-правовими документами зокрема Законами України: «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» (1993) [39], «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» (1991) [37], «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» (1992) [36], «Про соціальні послуги» (2019) [38]; Постановами Кабінету Міністрів України: «Про порядок виплати одноразової грошової допомоги у разі

загибелі (смерті), інвалідності або часткової втрати працездатності без встановлення інвалідності військовослужбовців, військовозобов'язаних та резервістів, призваних на навчальні (або перевірочні) та спеціальні збори чи для проходження служби у військовому резерві» (2013) [34], № 719 «Питання забезпечення житлом деяких категорій осіб, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України, а також членів їх сімей» (2017) [30], № 1306 «Деякі питання надання державної цільової підтримки для здобуття професійної (професійно-технічної) та вищої освіти» (2016) [35] та інші.

Проблематика соціальної підтримки сімей загиблих учасників бойових дій є міждисциплінарною і вивчалася у працях українських науковців у сферах психології, військової справи та соціальної роботи. Зокрема, А. Дуля аналізувала особливості соціальної підтримки сімей учасників бойових дій; С. Росінський висвітлював питання порушення здоров'я сім'ї в учасників бойових дій; О. Кравченко та Г. Кучер розглядали соціальний захист учасників АТО/ООС та сімей загиблих на рівні громади; О. Бессараба зосереджувала увагу на особливостях реабілітації та соціальної адаптації демобілізованих військовослужбовців, членів їхніх сімей та членів сімей загиблих учасників антитерористичної операції; Л. Черчик обґрунтовувала сутність та форми реабілітації ветеранів, учасників бойових дій та їх сімей; Т. Сила та Ю. Акименко окреслювали шляхи допомоги родині учасника бойових дій; А. Матвієнко та О. Мельник досліджували проблемність формування міжособистісних стосунків у сім'ях учасників бойових дій; Т. Сторож систематизувала форми та способи соціальної роботи з учасниками бойових дій і членами їхніх сімей; А. Карачевський виокремив проблеми психологічної реабілітації та терапії травм, пов'язаних із втратою, для членів сімей; К. Кравченко узагальнювала практичний досвід військової психології у роботі з сім'ями загиблих та наданні психологічної кризової допомоги.

Ці дослідження мають важливе значення для розробки ефективних механізмів

для співпраці держави, недержавних організацій та громади, спрямованих на забезпечення сталого та гідного життя сімей загиблих учасників бойових дій.

Отже, зважаючи на актуальність та важливість проблеми соціальної підтримки сімей загиблих учасників бойових дій, зумовило вибір теми кваліфікаційної роботи: «Соціальна підтримка сімей загиблих учасників бойових дій у діяльності недержавних організацій».

Об'єкт дослідження: процес соціальної підтримки сімей загиблих учасників бойових дій.

Предмет дослідження: зміст та напрями соціальної підтримки сімей загиблих учасників бойових дій у діяльності недержавних організацій.

Мета дослідження: дослідити проблеми та потреби сімей загиблих учасників бойових дій і проаналізувати досвід надання соціальної підтримки цій цільовій групі недержавними організаціями.

Завдання дослідження:

– охарактеризувати сім'ї загиблих учасників бойових дій як об'єкт соціальної роботи;

– розкрити зміст та напрями соціальної підтримки сімей загиблих учасників бойових дій;

– визначити основні проблеми та потреби сімей загиблих учасників бойових дій;

– проаналізувати досвід соціальної підтримки сімей загиблих учасників бойових дій у діяльності недержавних організацій та розробити рекомендації щодо вдосконалення цієї підтримки.

Теоретичне значення дослідження полягає у науковому обґрунтуванні та теоретичному осмисленні змісту соціальної підтримки сімей загиблих учасників бойових дій. На основі аналізу наукових праць уточнено сутність поняття «сім'я загиблого учасника бойових дій» як специфічного об'єкта соціальної роботи,

визначено напрямки соціальної підтримки сімей загиблих учасників бойових дій, розкрито особливості соціальної підтримки сімей загиблих учасників бойових дій в умовах недержавних організацій.

Для досягнення поставленої мети, розв'язання поставлених завдань використано загальнонаукові **методи дослідження:** теоретичні методи (аналіз, порівняння, систематизації, узагальнення); емпіричні методи (анкетування членів сімей загиблих учасників бойових дій, глибинні інтерв'ю з фахівцями недержавних організацій, контент-аналіз програм соціальної підтримки сімей загиблих учасників бойових дій, звітів та офіційних веб-сайтів недержавних організацій); методи статистичної та аналітичної обробки даних.

Структура кваліфікаційної роботи містить вступ, два розділи, висновки до кожного з розділів, загальний висновок та список використаних джерел, що налічує 58 найменувань, а також два додатки. Основний зміст роботи викладено на 70 сторінках. Загальний обсяг роботи становить 82 сторінки.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ СОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ СІМЕЙ ЗАГИБЛИХ УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ

1.1. Сім'ї загиблих учасників бойових дій як об'єкт соціальної роботи

Сім'ї загиблих учасників бойових дій (далі – сім'ї загиблих УБД) є важливим об'єктом для соціальної роботи, яка спрямована на забезпечення комплексної підтримки та надання соціальних послуг. Перш ніж здійснити характеристику сімей загиблих УБД як об'єкта соціальної роботи, вважаємо за необхідне розглянути основні наукові підходи до визначення понять «сім'я» та «сім'ї загиблих учасників бойових дій».

Існує безліч наукових підходів до визначення дефініції «сім'я», які розкривають різні аспекти цього поняття. Т. Веретенко, О. Денисюк описують сім'ю як динамічну малу групу людей, які проживають разом і пов'язані родинними відносинами, такими як шлюб, кровна спорідненість, усиновлення чи опіка. Ця група характеризується спільним формуванням цінностей, моральною відповідальністю та взаємною підтримкою [7].

На думку Н. Заверико, сім'я – це соціально-педагогічний інститут та особлива соціальна система, що є підсистемою суспільства. Вона включає окремих членів, які взаємодіють у межах первинної контактної групи [47].

З наукової точки зору, сім'я визначається як мала соціальна група, сформована через офіційний або неформальний (незареєстрований) шлюб чи кровну спорідненість. Її членів об'єднують спільне проживання, ведення домашнього господарства, виконання сімейних функцій, емоційні зв'язки, а також взаємні юридичні й моральні зобов'язання. Крім того, сім'я успадковує та дотримується власних родинних традицій [48].

Сім’я є фундаментом функціонування суспільства, головним осередком, де формується і розвивається особистість дитини. У юридичних, соціальних та психологічних джерелах можна знайти різні визначення поняття «сім’ї». Однак, усі вони мають спільні риси: це мала соціальна група, що ґрунтується на кровних чи шлюбних зв’язках, спільному побуті, юридичних та моральних обов’язках і емоційній взаємопідтримці.

Науковці розглядають сім’ю як ключовий і первинний елемент соціалізації особистості. У соціальній психології сім’я виступає важливим осередком соціальної структури, який регулює міжособистісні стосунки. Соціальні норми та цінності визначають стандарти й уявлення про ролі чоловіка і жінки, батька і матері, сина і доньки. Демографи підкреслюють, що сім’я як багатогранний інститут об’єднує такі складові, як шлюб, батьківство і спорідненість. Саме їх поєднання дозволяє виконувати комплекс сімейних функцій, роблячи сім’ю базовою ланкою суспільства [3, с. 202].

Відповідно до статті 3 Сімейного кодексу України, сім’я визначається як первинна та основоположна ланка суспільства [42]. Її утворюють особи, які спільно проживають, ведуть спільне господарство та мають взаємні права й обов’язки. Подружжя зберігає статус сім’ї навіть у разі, якщо чоловік і дружина через навчання, роботу, лікування, догляд за батьками чи дітьми або інші поважні причини вимушені проживати окремо. Дитина також залишається членом сім’ї своїх батьків, незалежно від того, чи проживає вона разом із ними. Створення сім’ї базується на шлюбі, кровному спорідненні, усиновленні або інших підставах, які не суперечать чинному законодавству й моральним принципам суспільства.

З початком повномасштабного вторгнення росії багато українських воїнів, на жаль, не змогли повернутися до своїх сімей. Однак їхні сім’ї мають право на встановлення відповідного статусу, що забезпечує отримання визначених пільг.

Сім’ями загиблого УБД вважаються родини осіб, які втратили життя (зникли

безвісти) або померли внаслідок отриманих поранень, контузій чи травм під час захисту країни або виконання службових військових обов'язків. Таке визначення закріплено у статті 10-1 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» [39], а також у Порядку № 740, затвердженому Кабінетом Міністрів України 23 вересня 2015 року [33]. Положення охоплюють сім'ї військовослужбовців Збройних сил України, Національної гвардії, добровольців, працівників поліції, залучених до АТО/ООС чи заходів з відсічі збройної агресії російської федерації.

Сім'ї охоплюють родичів осіб, які загинули під час проведення антитерористичної операції, протистояння агресії росії або у складі добровольчих формувань, маючи права на отримання статусу члена сім'ї загиблого Захисника. Основою для оформлення такого статусу є загибель, зникнення безвісти або смерть внаслідок отриманих травм під час виконання службових обов'язків. Процедура оформлення здійснюється через органи соціального захисту або за допомогою сервісу «Дія».

Статус сімей загиблих УБД як об'єкта соціальної роботи визначається законодавством України, зокрема Законом України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту». До цієї категорії належать близькі родичі осіб, які загинули під час виконання службових обов'язків чи у період бойових дій. У цей перелік входять: батьки загиблого; діти, які ще не мали власної родини або втратили працездатність до досягнення повноліття; один із подружжя за умови, що він не вступив у повторний шлюб; а також інші члени родини, які перебували на утриманні (наприклад, батьки-утриманці, яким призначена пенсія у зв'язку із втратою годувальника) [33].

Проаналізувавши наукові праці вчених [27; 1; 42; 13; 54] ми визначили основні труднощі, з якими стикаються сім'ї загиблих УБД:

- психологічні виклики: переживання втрати часто супроводжуються

тривалим емоційним болем, депресією, а також посттравматичним стресовим розладом. Члени родин відчувають значний емоційний тягар, пов’язаний із втратою близької людини;

- економічні проблеми: втрата годувальника або основного джерела доходів призводить до зниження фінансової стабільності сім’ї. Часто виникає дефіцит коштів для задоволення базових потреб, особливо у регіонах зі складною складною економічною ситуацією;

- юридичні складнощі та бюрократія: оформлення статусу члена сім’ї загиблого (померлого) учасника бойових дій, отримання пільг, пенсій і компенсацій часто має ускладнений процес, що включає збір великої кількості документів та проходження численних інстанцій. Це створює додатковий емоційний тиск і ускладнює доступ до необхідної соціальної допомоги;

- інформаційний вакуум і недовіра: багато сімей загиблих УБД не мають достатньої інформації про свої права, доступні види допомоги та процедури оформлення необхідних документів. Недовіра до бюрократичних органів і брак ефективного інформаційного супроводу погіршують можливість отримання належної підтримки;

- соціальна ізоляція та труднощі адаптації: сім’ї загиблих УБД нерідко відчувають себе відстороненими від суспільства, що ускладнює їхнє відновлення після пережитої трагедії. Потреба в соціальній інтеграції та психологічній реабілітації залишається однією з ключових вимог для виходу з кризи.

Втрата одного із членів сім’ї завдає глибокого болю. Жінки/чоловіки загиблих УБД, розуміючи, що залишилися самі та несуть відповідальність за сім’ю, не дозволяють собі страждати, продовжуючи жити у звичній колії: діти, робота. Вони намагаються не демонструвати свій біль та горе, зовні такі самі, як і раніше, роблять те саме, проте всередині вони відчувають сильний біль, який їх морально знищує [28; 55].

Дослідження В. Вишновського [8] описують горювання як складний процес з кошмарами, панічними атаками, тривогою та депресією у вдів, батьків і дітей, посилений воєнним контекстом. Аналіз CEDOS [11] виявляє ізоляцію, самотність та потребу в групах підтримки для проживання втрати. Праці А. Парасєй-Гочер, В. Зуйков [28] акцентують культурні чинники, вік і стать як впливи на переживання горя.

Сім'ї загиблих УБД стикаються з психологічними травмами, фінансовими труднощами та соціальною ізоляцією, що підтверджують дослідження українських науковців та аналітичні звіти. Основні проблеми включають посттравматичний стресовий розлад (далі – ПТСР), депресію, відчуття провини, втрату ідентичності та ускладнення в забезпеченні базових потреб (житло, харчування, ліки). Потреби фокусуються на психосоціальній, юридичній та матеріальній підтримці для відновлення.

Потреби сімей загиблих УБД включають комплекс заходів, спрямованих на забезпечення їхньої соціальної підтримки та адаптації до нових умов життя [27]:

- надання професійної психологічної допомоги та консультацій, які сприяють подоланню горя та емоційної травми;

- забезпечення кваліфікованої юридичної підтримки для оформлення необхідних документів, отримання пенсій, компенсацій і передбачених законодавством пільг;

- фінансова допомога для задоволення базових потреб і підтримки належного рівня життя;

- інформування сімей про їхні права та доступні ресурси через просвітницьку діяльність і систематичне поширення важливої інформації;

- залучення інструментів соціальної інтеграції за участю соціальних служб, громадських ініціатив і волонтерів для створення підтримувального середовища.

Усі ці аспекти спрямовані на поліпшення якості життя сімей загиблих УБД,

також на мінімізацію довготривалих психологічних і соціальних наслідків втрати. Саме переживання горя є важким етапом, що включає кілька стадій, ретельно вивчених фахівцями у сфері психології та досліджень травматичних переживань.

Ключові етапи переживання втрати за науковими підходами А. Парасєй-Гочера, В. Зуйкова [28], Г. Дубович [12], О. Логвінова, О. Рассказова [22]:

1. Початковий шок та емоційне потрясіння – це перший етап реакції на втрату, який характеризується неможливістю повною мірою усвідомити подію. Людина може відчувати емоційну відстороненість і нерідко перебуває в стані заперечення реальності.

2. Фаза гніву та сумнівів – на цьому етапі виникають почуття роздратування, образи та злості, спрямовані як на об’єкт втрати, так і на себе. Часто є схильність шукати винних, що слугує своєрідним механізмом захисту.

3. Переосмислення, внутрішня торгівля і спроби відновлення – характерною ознакою цієї стадії є прагнення «домовитися» з долею або знайти спосіб змінити хід подій. У цей період може виникати ілюзорна надія на повернення втраченого.

4. Депресія та глибокий смуток – ця стадія супроводжується гострими переживаннями болю від втрати, емоційною пригніченістю, втратою мотивації та потребою у внутрішньому переосмисленні.

5. Прийняття і поступова адаптація – заключний етап, на якому людина усвідомлює незворотність втрати та поступово відновлює життєві орієнтири. Відновлення звичного ритму життя та адаптація до нових обставин свідчать про завершення процесу переживання втрати.

Процес переживання горя в сім’ях загиблих УБД, які втратили життя на полі бою, є надзвичайно складним феноменом, що формується під впливом взаємодії численних соціальних, культурних та індивідуально-психологічних факторів. Такий досвід емоційного страждання вирізняється своєю глибиною та унікальними характеристиками, обумовленими специфікою воєнного контексту. Наукові

розвідки засвідчують, що горе сімей загиблих УБД має свої особливі риси, які відрізняють його від інших типів втрат. Зокрема, дослідниця О. Медведєва підкреслює, що в умовах військових дій горе нерідко набуває форми інтенсивного психологічного страждання, яке може перевищувати резерви адаптаційно-компенсаторних механізмів психіки [23]. Це, у свою чергу, здатне призвести до серйозних порушень психічного здоров'я.

Деструктивний вплив зумовлюється низкою специфічних умов воєнного часу, таких як постійна загроза життю, непередбачуваність подій, невизначеність майбутнього, високий рівень фізичних і психічних навантажень, а також необхідність поєднання різних видів діяльності та виконання численних завдань. Серед додаткових чинників можна виділити негативний вплив інформаційної напруги, соціальної ізоляції, нестачу часу для опрацювання травматичного досвіду та девальвацію попередніх життєвих смислів і цінностей.

Особливої уваги заслуговує те, що часте оточення людей смертю, психоемоційним болем, стресами та іншими травмуючими подіями суттєво обмежує здатність психіки до поступового й природного опрацювання переживань. Відсутність певного ресурсу чи безпечного психічного простору для обробки травматичного досвіду ускладнює конструктивне проживання горя, перешкоджаючи трансформації болю у спогади зі світлими емоційними відтінками [23, с. 206].

Як зазначає Н. Оніщенко, горе розглядається як багатокомпонентна відповідь особистості на втрату близької людини внаслідок певних трагічних обставин. Реакції на переживання втрати, незалежно від їх тривалості, можуть класифікуватися як нормальні чи патологічні, залежно від характеру проявів, їх змісту та форми. У рамках нормального процесу переживання горя спостерігаються емоційні стани, які прямо пов'язані із фактом втрати. Водночас цей процес супроводжується симптомами, схожими на ознаки депресивного розладу.

Доосновних характеристик подібного стану належать такі явища, як пригнічений емоційний фон, втрата зацікавленості у звичних діяльностях, почуття провини стосовно померлого, епізоди неспокою, виражена сльозливість, прагнення возз'єднатися з померлим, соціальна ізоляція, зниження активності, труднощі з орієнтацією на майбутнє та можливі перекручення сприйняття реальності. Щодо патологічної реакції на горе, її характерними проявами є глибоке та тривале почуття туги за померлим, нав'язливі пошуки померлої особи, постійні думки про втрату, заперечення факту смерті близької людини та неспроможність прийняти цю втрату як реальність [26].

Втрата близької людини під час збройного конфлікту супроводжується численними чинниками, які можуть змінити звичний процес горювання, перетворюючи його на більш складний і деструктивний досвід. Одним із визначальних аспектів у цьому контексті є сама природа воєнного середовища, яка надає переживанню горя унікального характеру. У межах концептуальних підходів, описаних у роботі О. Аврамчук, ускладнене горювання трактується як інтенсивний емоційний стан, що не сприяє інтеграції травматичного досвіду, пов'язаного з втратою. Натомість цей стан характеризується формуванням ригідності, закріпленням стереотипних і повторюваних моделей мислення та поведінкових стратегій, що, у свою чергу, лише поглиблюють психосоціальні розлади [2, с. 20].

О. Медведєва узагальнила досвід переживання втрати, розглядаючи його через послідовність етапів: спочатку йде взаємодія з втратою, що включає стадію шоку та заперечення реальності; далі настає осмислення події та її прийняття; потім відбувається глибоке переживання горя; і нарешті, етап відновлення, що передбачає процес прощання, відпускання та реконструкцію життя [23]. Дослідники здебільшого сходяться у визначенні того, що тривалість і інтенсивність цих етапів, як і ступінь емоційного занурення в переживання, значною мірою залежать від важливості втраченого об'єкта і особистісних характеристик того, хто горює.

Однак, якщо людині не вдається конструктивно пройти всі стадії цього процесу, це може призводити не лише до витіснення емоцій, але й до незворотних патологічних змін у її психіці [23, с. 206]. У такій ситуації можна говорити про ускладнене переживання горя, що є досить імовірним розвитком подій у процесі проживання втрати, спричиненої війною.

О. Хаустова та І. Лещук зауважують, що під час воєнного конфлікту часто спостерігаються множинні втрати – смерть кількох близьких людей одночасно або з часовими інтервалами. Усе це може значно ускладнити перебіг звичного процесу горювання, який спрямований на адаптацію до нової реальності. У цій реальності загибла людина вже фізично не присутня й залишається лише у спогадах рідних чи близьких [52, с. 43].

О. Аврамчук зазначає, що переживання втрати близької людини може проявлятися у членів родини через декілька емоційно складних станів, серед яких виокремлюються такі: 1) тривале і гостре прагнення перебувати поруч із померлим, що супроводжується інтенсивною емоційною напругою; 2) періодичні етапи глибокого відчуття самотності або емоційної спустошеності; 3) настирливі негативні уявлення щодо майбутнього без померлого або повторювані думки про бажання «з'єднатися» з ним; 4) тривожні, нав'язливі думки та спогади, що стосуються самого померлого і які призводять до порушення повсякденної життєвої активності [2, с. 22].

У дослідженні, представленому в науковій публікації О. Хаустової та І. Лещук, здійснюється всебічний аналіз психологічних явищ, характерних для емоційної та когнітивної сфер осіб, які переживають процес горювання. Згідно з висновками авторів, емоційні прояви часто виступають способом відображення почуття розгубленості та втрати ідентичності в нових умовах, позбавлених присутності важливої людини. Відчуття такої природи може бути спричинене не лише самим фактом смерті учасника бойових дій та гострим усвідомленням

нестабільності і кінцівки життєвого циклу, а також глибоко залежати від ролі, яку померла особа відігравала у житті того, хто переживає горе. Емоційний стан родини загиблого УДБ характеризується незмінним домінуванням почуття порожнечі, яке в сучасних обставинах не може бути заповненим [52, с. 44].

Раніше, аналізуючи праці О. Хаустової та І. Лещук, вже наголошувалося, що роль, яку займала померла особа у житті горюючого, суттєво впливає на весь процес переживання втрати. Зокрема, покійна людина могла мати надзвичайно важливе значення для сім'ї. Вона могла бути джерелом необхідної емоційної підтримки, забезпечувати економічну стабільність чи відповідати за відчуття безпеки в оточенні близьких людей [52, с. 44]. Емоційна близькість воїна із сім'єю відіграє вирішальну роль у процесі переживання втрати. У випадках, коли учасник бойових дій мав глибокий зв'язок із сім'єю, його загибель може спричинити сильніший і більш травматичний емоційний вплив на близьких.

Горе, викликане втратою чоловіка, що загинув на війні, сприймається та проживається по-різному дружиною, дітьми і іншими членами родини. Це залежить від їхнього віку, характеру взаємин із загиблим УБД, а також особливостей взаємодії між ними. У своїх дослідженнях С. Ставицька, Г. Ставицький та Н. Улько наголошують, що психотравмуючий вплив втрати близької людини базується на переживанні сильного страху, що порушує роботу системи емоційної саморегуляції. Крім того, цей процес супроводжується гострим відчуттям безпорадності та втрати контролю над ситуацією [46, с. 202].

Військовий конфлікт спричинив широке поширення явища переживання втрати, пов'язаного зі значною кількістю загиблих УБД. Процес горювання під час війни суттєво відрізняється від скорботи через втрату близької людини з природних причин. Криза, викликана загибеллю УБД, є складним поєднанням когнітивних, емоційних і поведінкових аспектів. Ці елементи взаємодіють, формуючи індивідуальний шлях пристосування кожного члена сім'ї до пережитої втрати.

Основна різниця між горем у мирний час і в умовах війни полягає в характері самого явища, раптовості та масштабах втрат, впливі на суспільство і різноманітність індивідуальних механізмів подолання скорботи. При цьому ключову роль у формуванні кризи втрати відіграють обставини загибелі УБД та рівень його емоційної близькості зі сім'єю. Ці фактори суттєво впливають на емоційні реакції близьких, а також на їхні стратегії подолання наслідків трагедії. Вони визначають ризик переходу від «звичайного» процесу горювання до ускладнених форм переживання втрати, що може мати глибокий вплив на стан і спосіб життя членів сім'ї загиблих УБД.

В підсумку зауважимо, що сім'я, як фундаментальна одиниця суспільства, заснована на кровній спорідненості, шлюбі чи інших законодавчо визначених засадах, виконує важливу роль у забезпеченні емоційної підтримки та соціалізації особистості. В умовах повномасштабної війни особливого значення набуває категорія сімей загиблих УБД. До цієї групи входять батьки, діти, утриманці та подружжя полеглих героїв. Їхній статус офіційно визначений у Законі України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», що забезпечує можливість отримання державних пільг і гарантій.

Дослідження вказують на те, що ця соціальна група стикається з численними комплексними проблемами, які вимагають уваги спеціалістів із різних сфер. Серед таких викликів виділяються психологічні травми, включаючи ПТСР і депресію, фінансова нестабільність через втрату годувальника, а також труднощі з отриманням правової допомоги та доступом до інформації щодо процедур матеріальної підтримки. Особливим аспектом залишається процес подолання втрати, що у воєнних умовах супроводжується гострим психологічним болем, раптовістю самих подій та складністю проходження етапів переживання горя – від шокового стану до поступового пристосування до нових реальностей.

Тому соціальна підтримка сімей загиблих УБД не може зводитися лише до

виплат матеріальної допомоги. Вона повинна базуватися на всебічному, людиноорієнтованому підході, який включає надання високоякісної психологічної підтримки, фахову правову допомогу та ініціативи для соціальної реінтеграції. Такий підхід сприятиме зменшенню руйнівного впливу травми, допоможе членам сімей загиблого УБД відновити внутрішні сили та знайти своє місце у змінених суспільних умовах.

1.2. Зміст та напрями соціальної підтримки сімей загиблих учасників бойових дій

У сучасних умовах постійного зростання потреб у соціальних послугах важливо висвітлити теоретичні аспекти розуміння сутності соціальної підтримки. Ця діяльність має багатогранний та міждисциплінарний характер, охоплюючи різні групи населення, які опиняються у складних життєвих обставинах. Особливу увагу слід приділити специфіці та напрямкам соціальної підтримки учасникам бойових дій і членів їхніх родин, зокрема сім’ям загиблих УБД.

Соціальна підтримка, як фундаментальний елемент соціальної політики держави, виступає одним із провідних інструментів забезпечення стабільності та добробуту суспільства. У межах реалізації Положення про Єдину інформаційну систему соціальної сфери це поняття набуває сучасних рис, спрямованих на активну цифровізацію процесів, інтеграцію інформаційних ресурсів і оптимізацію механізмів соціального захисту [31].

Наукова спільнота визначає соціальну підтримку як багатовимірний феномен, що охоплює систему заходів, спрямованих на покращення умов життя та забезпечення гідного існування для осіб, які потребують допомоги. В науковій літературі це поняття аналізується з різних точок зору – соціологічної, психологічної, економічної та правової, що сприяє його глибшому і комплексному розумінню.

У дослідженні, проведеному колективом авторів у складі Г. Слозанської, Н. Горішної, Д. Бибик та І. Криницької, поняття «соціальна підтримка» розширюється порівняно зі законодавчим трактуванням. Вчені розглядають її як інтегрований комплекс заходів, який включає не лише традиційні аспекти, але також медичне обслуговування, житлові ініціативи, реабілітаційні програми, освітні послуги, соціальні та інші сервіси. Реалізація таких заходів покладається на місцеві органи влади, громадські організації та інші інституції, з метою полегшення процесу реінтеграції ветеранів і створення для них гідних умов життя. На думку дослідників, соціальна підтримка виступає ключовою сферою діяльності для фахівців соціальної роботи [57, с. 48]. Автори акцентують увагу на необхідності чіткого розмежування понять «соціальна підтримка військовослужбовців» і «соціальний захист» при аналізі відповідних термінів. Соціальний захист військовослужбовців розглядається як державна функція, яка спрямована на створення системи правових та соціальних гарантій. Ці гарантії забезпечують реалізацію конституційних прав і свобод військовослужбовців, задоволення їхніх матеріальних і духовних потреб, враховуючи особливості військової служби й соціального статусу. Такий підхід сприяє збереженню стабільності у військовому середовищі. Захист прав і свобод ветеранів охоплює випадки тимчасової, часткової або повної втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них причин, старіння чи інших обставин, передбачених законодавством. Ключова відмінність між поняттями полягає в тому, що соціальний захист є виключно державною функцією, яка реалізується через визначені законодавчі інструменти. Соціальна підтримка, у свою чергу, передбачає участь як державних, так і недержавних організацій, охоплюючи ширший спектр допомоги, що виходить за рамки регламентованих норм [57, с. 48].

В. Утвенко проводить чітке розмежування між поняттями «соціальне забезпечення» та «соціальна підтримка». Він підкреслює, що соціальне забезпечення, або соціальний захист, являє собою комплекс заходів, спрямованих

на матеріальне забезпечення населення у випадках виникнення соціальних ризиків. До таких ризиків належать хвороба, інвалідність, старість, втрата годувальника, безробіття, нещасні випадки на виробництві та інші подібні обставини [51, с. 8].

Л. П'янківська підкреслює, що соціальну підтримку слід розглядати як системне явище зі складною структурою, яка охоплює різні рівні. На мікросоціальному рівні важливе значення мають родина, друзі та близьке оточення, які забезпечують емоційну підтримку, що особливо важливо у складні періоди для подолання почуття самотності. Мезосоціальний рівень охоплює допомогу з боку організацій, які сприяють розв'язанню практичних та матеріальних питань. Макросоціальний рівень передбачає більш формалізовану підтримку, що надається через державні структури та міжнародні інституції. Кожен із цих рівнів виявляється через різноманітні форми підтримки, спрямовані на досягнення певних цілей, створюючи багатогранну систему взаємодії [56, с. 80].

Соціальна підтримка за Законом України «Про соціальні послуги» – це комплекс заходів, спрямованих на запобігання, мінімізацію наслідків та розв'язання складних життєвих обставин (бідність, інвалідність, втрата близьких, безробіття тощо), що надаються через різні соціальні послуги (догляд вдома, кризове втручання, адаптація) різними надавачами (держава, громадські організації, приватні особи) на основі індивідуальної оцінки потреб особи чи сім'ї, гарантуючи право на гідне життя, адаптацію та інтеграцію в суспільство [38].

Правове підґрунтя соціальної підтримки УБД і членів їхніх сімей регулюється законодавством України, зокрема законами: «Про Збройні Сили України», «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їхніх сімей», «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», «Про військовий обов'язок та військову службу» тощо. Соціальна підтримка зазначених категорій населення залишається актуальним і важливим аспектом державної політики. На сучасному етапі вона охоплює забезпечення належного матеріального рівня життя та надання

соціального супроводу через різноманітні послуги. Такі послуги передбачають соціальну адаптацію військових і членів їхніх сімей до умов військової служби чи нового підрозділу, представництво їхніх інтересів у державних органах, консультування щодо реалізації встановлених пільг і гарантій, а також організацію програм соціальної реабілітації й підготовки до повернення до цивільного життя після завершення військової служби.

Українська вчена А. Дуля розглядає поняття «соціальна підтримка сімей учасників бойових дій» як специфічний вид діяльності спеціально уповноважених органів держави, недержавних організацій, фахівців із соціальної роботи задля оптимізації психоемоційного стану учасників бойових дій та членів їхніх сімей, сприяння соціальній адаптації та інтеграції, нормальному функціонуванню сім'ї та зростанню соціального благополуччя засобами надання їм інформаційної, психологічної, соціально-педагогічної, правової, соціально-гуманітарної допомоги [13].

Сім'ї загиблих УБД становлять унікальну соціальну категорію, яка потребує всебічної та комплексної соціальної підтримки.

В Україні соціальна підтримка сімей загиблих УБД ґрунтується на законодавчих положеннях, що охоплюють комплексний підхід для забезпечення фінансової, медичної та психологічної стабільності. З 1 вересня 2025 року запроваджено оновлений механізм виплат, зосереджений на довгостроковій підтримці. Основні принципи, напрями та форми допомоги регулюються постановами Кабінету Міністрів України №168 «Питання деяких виплат військовослужбовцям, особам рядового і начальницького складу, поліцейським та їх сім'ям під час дії воєнного стану» [29], №975 «Про надання державної цільової підтримки деяким категоріям громадян для здобуття професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти» [35], а також іншими нормативно-правовими актами.

На законодавчому рівні визначено право зазначених сімей на отримання соціальних гарантій, зокрема пільг, одноразових виплат, щомісячної фінансової допомоги, психологічного супроводу та юридичної підтримки. Завдання соціальної підтримки в цьому контексті зосереджуються на подоланні наслідків психологічних травм, сприянні налагодженню гідного життєвого рівня, відновленні соціальних зв'язків і забезпеченні можливості для збереження та розвитку взаємодії із суспільством.

Соціальна підтримка учасників бойових дій та, особливо, членів сімей загиблих УБД є фаховою допомогою, яка спрямована на надання комплексної допомоги цій категорії населення для вирішення їхніх проблем у психолого-педагогічній, медичній, правовій, економічній та інших сферах. Основною метою такої роботи є відновлення або покращення здатності учасників бойових дій та їхніх сімей до повноцінного функціонування в мирний час. Діяльність державних і громадських інституцій у цьому напрямку орієнтована не лише на забезпечення успішної соціальної адаптації зазначеної групи до умов мирного життя, а й слугує важливою основою для формування сильних та боєздатних збройних сил.

Відповідно до національного законодавства сім'ї загиблих УБД мають право на різні види пільг та допомог, а саме:

- право на встановлення офіційного статусу члена сім'ї загиблого УБД, що автоматично відкриває доступ до пільг і законодавчо закріплених гарантій;

- виплата одноразової грошової допомоги у розмірі до 15 мільйонів гривень, сума якої розподіляється між батьками, подружжям, дітьми та іншими утриманцями загиблого УБД;

- забезпечення безкоштовного доступу до соціальних послуг, включно з психосоціальною допомогою та сприянням у формуванні стійкості до життєвих випробувань;

- надання пільг на оплату житла (наприклад, знижка 50%), медичне

обслуговування та юридична консультація;

- соціальними службами та територіальними центрами комплектування і соціальної підтримки здійснюється оцінка потреб сім'ї загиблих УБД для подальшого спрямування й надання відповідної допомоги;

- реалізується системна підтримка, що охоплює психологічні, матеріальні, соціальні та юридичні аспекти допомоги сім'ям, які втратили близьких через бойові дії.

Ці заходи покликані не лише полегшити їм адаптацію до нових реалій, але й забезпечити стабільність і відчуття турботи з боку суспільства.

Таким чином, сім'ї загиблих УБД належать до особливої групи населення, що вимагає спеціалізованого соціального захисту та інтегративної допомоги. Ці заходи забезпечуються як з боку державних органів, так і завдяки діяльності громадських інституцій [39].

Предметом соціальної роботи є забезпечення підтримки сімей, які зіткнулися з важким особистим горем, шляхом врахування соціальних, психологічних, юридичних та матеріальних аспектів допомоги. Особливу увагу приділяють сприянню їхній адаптації та реабілітації. Сім'ї загиблих УБД стикаються з масштабними викликами, які вимагають інтегрованого й всеосяжного підходу до надання соціальної підтримки.

Соціальна робота з сім'ями загиблих УБД орієнтована на комплексний супровід, який охоплює широкий спектр допомоги: від оформлення необхідних статусів і виплат до довготривалої психосоціальної реабілітації та сприяння адаптації в суспільстві. Особливе значення приділяється підтримці сімей загиблих УБД у перші дні й місяці після втрати, а також забезпеченню постійної соціальної підтримки у різних аспектах їхнього життя.

Для надання фахової допомоги державні та комунальні соціальні служби, військові комісаріати, центри надання адміністративних послуг і громадські

організації об’єднують зусилля, створюючи середовище, яке сприяє подоланню травматичного досвіду втрати та поступовому інтегруванню сімей у мирне життя. Ці ініціативи є складовою частиною державної політики соціального захисту ветеранів війни та їхніх близьких на території України.

У контексті наукового дослідження соціальна робота розглядається як фундаментальна категорія, що нерозривно пов’язана із системою підтримки сімей загиблих УБД. Попри відсутність єдиного загальноприйнятого визначення цієї галузі в сучасній літературі, аналіз різних наукових шкіл дозволяє сформувати комплексне бачення допомоги таким сім’ям. Зокрема, представники Американської національної асоціації соціальних працівників трактують цю діяльність як професійну підтримку, що спрямована на відновлення спроможності окремих осіб чи груп до повноцінної соціальної взаємодії [20, с.113]. Для сімей загиблих УБД це означає передусім створення сприятливих умов у суспільному середовищі, які б дозволили їм адаптуватися до життя після втрати.

О. Карпенко доповнює цю думку, визначаючи соціальну роботу як універсальний вид діяльності, орієнтований на розв’язання складних життєвих ситуацій, що є критично важливим для членів сімей загиблих УБД, які опинилися у стані глибокої соціальної та психологічної кризи [17, с.19].

Особливого значення набуває підхід В. Полтавця, який акцентує увагу на нерозривному зв’язку теоретичних знань із практикою задля досягнення соціальної справедливості. У роботі з сім’ями загиблих УБД це трансформується у надання послуг найбільш незахищеним категоріям та активну протидію факторам соціальної ізоляції. Важливо, щоб така сфера ґрунтувалася на засадах толерантності та взаємної поваги, забезпечуючи гідне ставлення суспільства до людей, чиї рідні присвятили життя захисту державного суверенітету. Згідно з позицією Міжнародної федерації соціальних працівників, така діяльність має сприяти соціальній згуртованості та розширенню можливостей людей, звільняючи їх від

правових, економічних чи психологічних бар'єрів. Це вимагає від фахівців суворого дотримання принципів колективної відповідальності та захисту прав людини, що запобігає маргіналізації сімей, які зазнали впливу несприятливих факторів соціалізації [44, с. 42]. Автор також акцентує увагу на багатоплановості цієї сфери, яка повинна ґрунтуватися на принципах соціальної справедливості, толерантності та взаємної поваги в суспільстві.

Практична реалізація підтримки, за концепцією В. Сидорова, передбачає тісну співпрацю між фахівцем та сім'єю незалежно від їхнього статусу чи віку. Головною метою такої взаємодії є відновлення внутрішніх ресурсів і адаптаційних можливостей сім'ї для повноцінної участі в суспільному житті. Оскільки потреби сімей загиблих УБД мають комплексний характер, соціальна підтримка повинна мати багатовекторну структуру. Вона охоплює соціально-правову допомогу в оформленні пільг, психолого-педагогічний супровід дітей, медико-соціальну реабілітацію та економічну підтримку. Таким чином, соціальна підтримка постає не просто як механізм надання послуг, а як цілісна система захисту, що забезпечує справедливе та гуманне ставлення до сімей загиблих УБД у нових для них соціальних умовах [41; 12, с. 196].

У розрізі практичної діяльності недержавних організацій, спрямованої на соціальну підтримку сімей загиблих УБД, ключове завдання фахівців (за підходом Н. Квітко) набуває особливого значення. Воно полягає у забезпеченні комплексної та дієвої допомоги, що дозволяє сім'ям загиблих УБД відновити внутрішній ресурс, знайти нові сенси та повноцінно задовольнити свої духовні й соціокультурні потреби в умовах втрати [18, с. 283]. Сучасні виклики вимагають від недержавного сектору радикального перегляду стратегій підтримки сімей загиблих УБД. Діяльність громадських та благодійних організацій має трансформуватися з надання разової матеріальної допомоги у систему комплексної супроводу, що охоплює духовне відродження, соціокультурну інтеграцію та морально-

психологічну реабілітацію після втрати.

Пріоритетним завданням для недержавних організацій є впровадження інноваційного переліку соціально-педагогічних послуг, які б враховували специфіку травми «пустого стільця» та допомагали членам сімей мобілізувати їхній внутрішній адаптаційний потенціал. Такий людиноцентрований підхід не лише запобігає соціальній ізоляції сімей, а й виступає інструментом реального захисту їхніх прав та гідності у суспільстві [22, с. 66]. Таке бачення соціальної підтримки підкреслює її багатогранний та інтегративний характер.

У діяльності недержавних організацій особливої уваги потребує специфіка соціальної підтримки сімей загиблих УБД, що безпосередньо зумовлює вибір інструментів та напрямів втручання. Робота з цією категорією визначається критичними змінами в соціальному та мікрокультурному середовищі сім'ї, спричиненими незворотною втратою.

Поряд із традиційними напрямами – соціально-правовим (допомога в оформленні статусів), матеріальним та медико-соціальним – у діяльності недержавних організацій дедалі більшого значення набувають соціально-психологічного, соціально-педагогічного та соціокультурного векторів. Це зумовлено потребою сімей загиблих УБД у тривалому супроводі процесу горювання та соціальної реінтеграції [18, с. 283]. Ключовим аспектом діяльності недержавного сектору є розробка індивідуальних комплексів послуг, які не обмежуються формальними процедурами. Реалізація цих напрямів вимагає створення спеціалізованих хабів або центрів підтримки при недержавних організаціях, де на засадах партнерства працюють мультидисциплінарні команди: психологи, юристи, соціальні педагоги та фахівці з адміністрування соціальних проєктів.

Основні напрями соціальної підтримки сімей загиблих УБД визначаються характером проблем, з якими стикається кожна конкретна сім'я. Такі проблеми

водночас виконують роль цілей, що можуть бути чітко сформульовані у вигляді певних завдань.

Ключові аспекти соціальної підтримки для сімей загиблих УБД охоплюють різноманітні напрями, спрямовані на зміцнення соціального, емоційного й психологічного стану, а також покращення загального добробуту.

Основні напрями цієї підтримки включають:

- психосоціальна підтримка: допомога в подоланні наслідків травматичних переживань, робота зі справляння втрати та запобігання соціальній ізоляції;

- правова допомога: захист прав та інтересів сімей у взаємодії з державними органами, сприяння у отриманні офіційних статусів, допомога в отриманні пільг, компенсацій;

- матеріальна підтримка: фінансова підтримка сімей загиблих УБД, допомога у працевлаштуванні жінок, що втратили чоловіків, організація перекваліфікаційних програм, підтримка сімейного підприємництва;

- увічнення пам'яті: сприяння ініціативам щодо вшанування загиблих УБД через організацію виставок, створення меморіалів чи видання книг;

- соціально-педагогічний супровід: робота з дітьми загиблих УБД, забезпечення їх всебічного розвитку та цікавого й корисного дозвілля.

- кризова допомога: реагування у надзвичайних ситуаціях, таких як втрата близьких чи соціально-психологічні кризи, а також запобігання суїцидів.

На відміну від державних структур, недержавні організації часто дотримуються більш гнучких підходів, орієнтованих на потреби конкретної людини:

- адресність та індивідуалізація: підтримка спрямовується безпосередньо конкретній сім’ї, враховуючи її унікальні обставини, зокрема наявність дітей чи стан здоров’я членів сім’ї загиблого УБД;

- конфіденційність та етичність: забезпечується створення безпечного

середовища, де поважається право кожної сім'ї на приватність у процесі переживання втрати;

- принцип «рівний-рівному»: в роботу залучаються люди, які самі пройшли через подібний життєвий досвід і змогли адаптуватися;

- комплексність: послуги поєднують психологічну підтримку з юридичними консультаціями та матеріальною допомогою;

- безперервність: недержавні організації нерідко супроводжують сім'ю загиблого УБД протягом тривалого часу, не обмежуючись лише початковим періодом після трагедії.

Соціальна підтримка сімей загиблих УБД потребує інтегрованого підходу, який охоплює психологічну, матеріальну, правову та загальну соціальну підтримку. Зокрема, необхідно враховувати проблеми та потреби сімей загиблих УБД, особливості кожного члена сім'ї, їх стану здоров'я. У зв'язку з цим соціальні працівники повинні забезпечувати персоналізовану підтримку, адаптовану до індивідуальних умов і потреб кожної сім'ї.

Теоретичний аналіз природи соціальної підтримки дозволив визначити її як багатогранний комплекс заходів, здійснюваних як державними, так і недержавними організаціями з метою забезпечення гідних умов життя та сприяння реінтеграції осіб, які опинилися в скрутних життєвих обставинах. На відміну від соціального захисту, що є виключно державною функцією, орієнтованою на створення правових гарантій, соціальна підтримка охоплює ширший спектр допомоги. Вона виходить за рамки формалізованих норм, залучаючи ресурси громадського сектору. Правове забезпечення цієї форми допомоги в Україні базується на законодавстві та постановах уряду, які регламентують надання фінансової, медичної та психологічної підтримки сім'ям загиблих УБД.

Зміст соціальної підтримки цієї категорії включає кілька ключових напрямів. Серед них найважливішими є психосоціальна допомога для подолання

травматичного досвіду втрати, юридичний супровід у процесі оформлення статусів і пільг, матеріальна підтримка через фінансову допомогу та сприяння працевлаштуванню, а також медична реабілітація. Особливою рисою діяльності недержавних організацій у цій сфері є використання гнучких, людиноорієнтованих підходів. Це, зокрема, принцип «рівний-рівному», адресний характер допомоги та забезпечення тривалого супроводу сімей. Подібні підходи сприяють мобілізації внутрішнього потенціалу сімей для адаптації до нових умов.

Таким чином, соціальна підтримка сімей загиблих УБД постає як взаємоузгоджена та інтегрована система, де зусилля держави та громадянського суспільства спрямовані на відновлення спроможності сімей загиблих УБД до повноцінного життя в соціумі. Успіх такої діяльності значною мірою залежить від професійності фахівців соціальної сфери, які здатні забезпечити індивідуальний підхід, одночасно вирішуючи побутові труднощі та сприяючи духовному відновленню й культурно-соціальній інтеграції сімей загиблих УБД.

Висновки до першого розділу

Підсумовуючи теоретичні аспекти, висвітлені в першому розділі дослідження, можна окреслити основні висновки щодо принципів та підходів до соціальної підтримки сімей загиблих УБД.

Визначено, що такі сім’ї утворюють окрему категорію об’єктів соціальної роботи через глибокі емоційні травми, втрату соціального статусу та економічної стабільності. Як специфічна соціальна група, вони потребують не лише правового визначення свого статусу, але й довготривалої професійної соціальної підтримки. Це зумовлено складністю переживання втрати в умовах війни. Відтак, соціальна підтримка має бути спрямована на подолання кризових станів, запобігання ізоляції та відновлення життєздатності сім’ї.

Соціальна підтримка визначається як цілісна система заходів, що охоплює психологічний, юридичний, матеріальний та медико-соціальний аспекти. Хоча державні гарантії закладають міцну основу для захисту таких сімей шляхом законодавчої та фінансової допомоги, справжня ефективність підтримки досягається завдяки індивідуальному підходу. Поєднання формальних державних послуг із волонтерськими ініціативами та активністю недержавних організацій забезпечує більш гнучке реагування на потреби тих, хто переживає важкі втрати.

Аналізуючи методи підтримки, видно переваги інтегрованого підходу, у межах якого ефективними є соціальний супровід, консультування та техніки роботи з горем. Особливе значення мають недержавні організації, здатні завдяки своїй мобільності та спеціалізованості запроваджувати інноваційні формати допомоги. Серед них – створення груп самодопомоги за принципом «рівний-рівному», що сприяє адаптації сімей до нових умов життя.

Отже, результати теоретичного дослідження підтверджують: успіх соціальної підтримки для сімей загиблих УБД залежить від гармонійного поєднання державних зусиль і ресурсів громадянського суспільства. Такий підхід формує цілісну систему допомоги, яка дає змогу сім’ям загиблих УБД не лише долати складні періоди, але й відновлювати свої соціальні можливості та інтегруватися в суспільне життя на нових принципах.

РОЗДІЛ 2
ПРАКТИКА СОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ СІМЕЙ ЗАГИБЛИХ УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ У НЕДЕРЖАВНИХ ОРГАНІЗАЦІЯХ

2.1. Проблеми та потреби сімей загиблих учасників бойових дій

Процес пристосування сімей загиблих УБД до нової реальності є складним і багатогранним викликом, що охоплює перебудову побутового життя, перегляд фінансової стійкості та адаптацію у психоемоційній сфері.

У рамках кваліфікаційної роботи для аналізу соціальної підтримки таких сімей було проведено анкетування сімей загиблих УБД і глибинне інтерв'ю з фахівцями, спрямовані на глибше розуміння їхніх потреб та можливостей допомоги. Анкета для членів сімей загиблих УБД має на меті визначити проблеми і потреби сімей загиблих УБД. Її структура містить п'ять ключових блоків. Перший з них зосереджується на змінах у побутовому житті та фінансовому становищі після втрати годувальника, що дозволяє визначити ступінь соціальної вразливості учасників. Другий блок досліджує психоемоційний стан через аналіз таких аспектів, як якість сну, рівень тривожності та енергетичного виснаження, що відображають ступінь пережитої травми. Третій блок сфокусований на оцінці досвіду взаємодії з недержавними установами та центрами надання адміністративних послуг. Тут респонденти оцінюють не тільки оперативність обслуговування, але й якість комунікації з персоналом. Наступні дві частини анкети аналізують взаємодію сімей загиблих УБД із недержавними організаціями та їхній вклад у забезпечення допомоги. Завершальні запитання спрямовані на збір конкретних пропозицій щодо вдосконалення системи соціальної підтримки, що додає дослідженню практичної цінності (структура анкети подана в Додатку А).

В анкетуванні взяли участь 20 представників сімей загиблих УБД. Проведене емпіричне дослідження дозволило виявити ключові аспекти їхнього соціального

самопочуття та актуальні запити до системи соціального захисту. Аналіз отриманих даних свідчить про глибоку трансформацію всіх сфер життєдіяльності респондентів після втрати близької людини.

Одним із першочергових чинників вразливості є зміна соціально-демографічної структури сімей (див. рис. 2.1.).

Рис. 2.1. Відповіді респондентів на запитання «З ким ви зараз проживаєте та чи є у вашій родині особи, що потребують постійного догляду?» (n=20)

Джерело: складено автором самостійно

Згідно з результатами опитування, 10 респондентів самостійно виховують дітей, а 3 особи проживають із людьми похилого віку, що потребують догляду. Це вказує на високу концентрацію відповідальності на одній особі, яка змушена поєднувати ролі єдиного годувальника та опікуна. Половина опитаних (10 осіб) проживає з дітьми, а 8 учасників визначили необхідність одноосібного вирішення всіх побутових та фінансових питань як один із найскладніших аспектів адаптації.

Економічний та побутовий виміри трансформації характеризуються значною дестабілізацією (див. рис. 2.2.)

Рис. 2.2. Відповіді респондентів на запитання «Які сфери життя зазнали

найбільших змін після втрати одного із членів сімей?» (n=20)

Джерело: складено автором самостійно

Для 13 сімей найбільш відчутних змін зазнало саме фінансове становище. Крім матеріальних труднощів, респонденти зазначають про складнощі у психологічній площині: так, 13 осіб вказують на труднощі в психологічному прийнятті втрати, а 12 осіб – на загальне погіршення психоемоційного стану. Також 9 респондентів акцентують на суттєвих змінах у розподілі побутових обов'язків.

Рисунок 2.3 відображає розподіл відповідей 20 респондентів щодо найбільш складних аспектів пристосування до нових життєвих обставин після втрати.

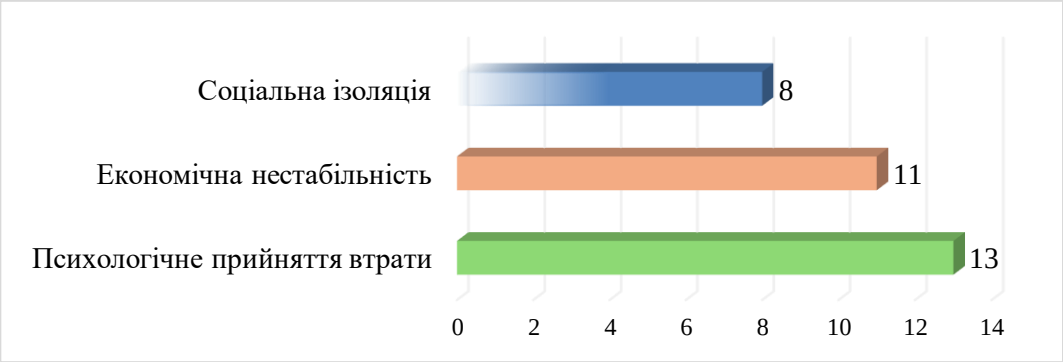

Рис. 2.3. Відповіді респондентів на запитання «Що стало для вас найбільш складним у процесі пристосування до нових життєвих обставин?» (n=20)

Джерело: складено автором самостійно

Згідно з даними, ключовим бар'єром для переважної більшості (13 осіб) є психологічне прийняття втрати. Важливими викликами також залишаються економічна нестабільність (11 осіб) та соціальна ізоляція (8 осіб), що підтверджує комплексний характер травми та потребу у багатовекторній підтримці сімей.

Це підкреслює потребу в переході від одноразових виплат до системних програм підтримки, які б включали побутову допомогу та розвиток економічної спроможності (наприклад, гранти на навчання, на що вказали у розгорнутих

відповідях).

Особливої уваги заслуговує психоемоційний стан членів сімей (рис. 2.4.).

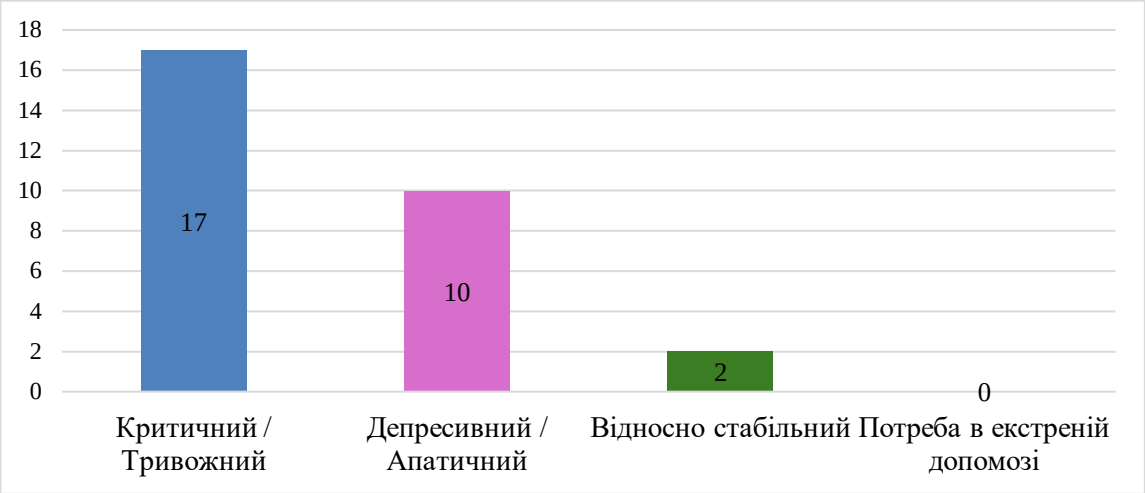

Рис. 2.4. Характеристика психоемоційного стану респондентів (n=20)

Джерело: складено автором самостійно

Результати дослідження фіксують високий рівень травматизації: 17 респондентів повідомляють про постійну тривогу та порушення сну, а 10 осіб перебувають у стані апатії та відчувають дефіцит енергії. Проблема ускладнюється соціальною ізоляцією – 8 опитаних відчувають самотність та брак розуміння з боку оточення. Водночас психологічне прийняття втрати залишається головним бар'єром для 13 учасників опитування. Варто зауважити, що попри гостру симптоматику, жоден із респондентів не вказав на потребу в «терміновій» допомозі, проте 4 особи висловили запит на довготривалий професійний супровід.

Взаємодія з інституційним середовищем демонструє наступні тенденції:

- державний сектор: половина респондентів (10 осіб) позитивно оцінює досвід взаємодії з ЦНАПами, відзначаючи зрозумілість процедур. Проте 2 особи стикнулися з чергами та бюрократією, а ще 3 респонденти виділили складність оформлення документів як основний виклик адаптації;

- неурядовий сектор: громадські організації демонструють високу

ефективність – 15 осіб уже отримували допомогу від недержавних організацій. Вирішальними факторами при виборі організації для 9 респондентів є швидкість реакції та мінімізація паперової роботи.

Важливим аспектом дослідження стало визначення критеріїв, за якими сім'ї загиблих УБД обирають недержавні організації, а також з'ясування найбільш комфортних для них способів отримання допомоги. Отримані дані свідчать про виражений прагматизм бенефіціарів та запит на цифровізацію послуг.

У питанні вирішальних чинників при виборі організації лідируючу позицію посідає швидкість реакції та мінімізація бюрократії, на що вказали 9 респондентів. Це підтверджує гіпотезу про те, що сім'ї загиблих УБД, які перебувають у стані гострого стресу, мають низький ресурс для збору численних довідок і тривалого очікування відповіді. Позитивні відгуки інших родин стали визначальними для 5 осіб, що вказує на високий рівень довіри до механізму «рівний-рівному» всередині спільноти. Менша увага до наявності вузькоспеціалізованої допомоги (3 особи) та територіальної близькості (2 особи) свідчать про те, що респонденти готові взаємодіяти з організаціями навіть на відстані, якщо це гарантує якість та оперативність (див. рис. 2.5).

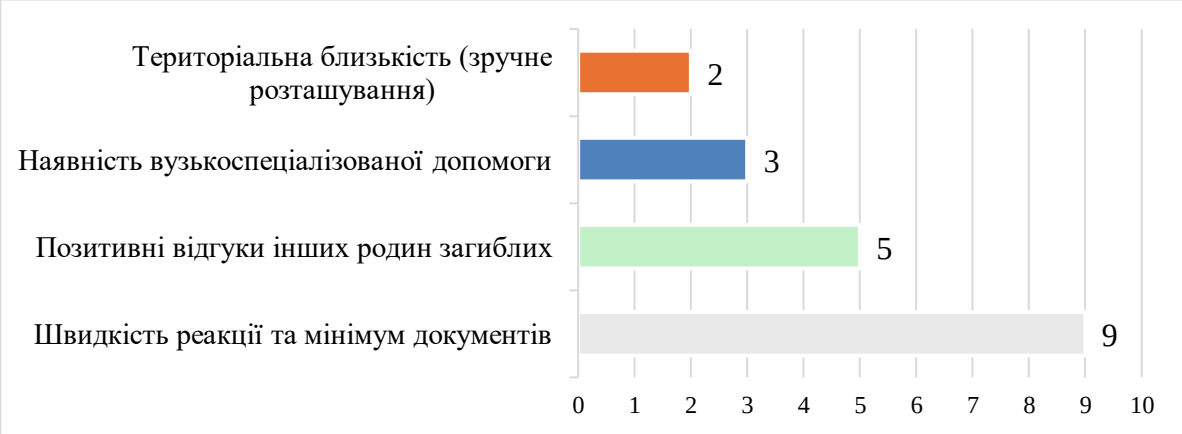

Рис. 2.5. Фактори впливу на вибір недержавної організації сім'ями загиблих (n=19)

Джерело: складено автором самостійно

Щодо формату надання допомоги, більшість респондентів – 11 осіб – віддають перевагу дистанційним каналам комунікації (телефонний зв'язок, онлайн-платформи). Такий вибір зумовлений можливістю отримати підтримку у зручний час без необхідності витрачати емоційні та фізичні зусилля на логістику. Водночас запит на особисті зустрічі в офісах чи участь у групах підтримки зберігається у 5 респондентів, що підкреслює важливість збереження «живих» просторів для тих, хто потребує безпосереднього соціального контакту. Творчі методи (арт-терапія) та виїзд фахівців додому мають найменший попит – 2 та 1 особа відповідно (див. рис. 2.6).

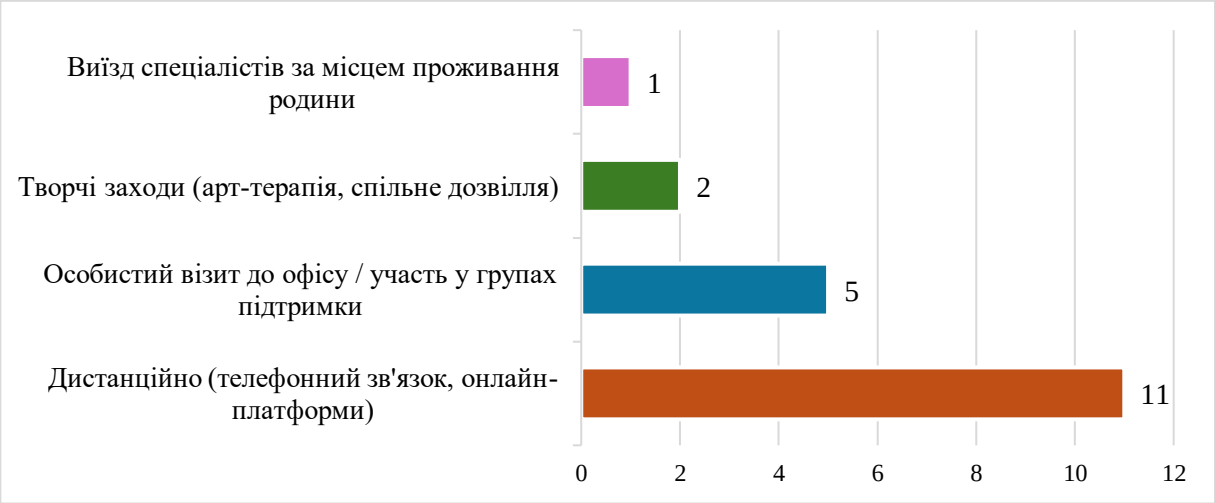

Рис. 2.6. Розподіл вподобань респондентів щодо форматів отримання підтримки (n=19)

Джерело: складено автором самостійно

Аналіз даних демонструє необхідність трансформації діяльності недержавних організацій у бік розвитку digital-інструментів та впровадження спрощених протоколів доступу до послуг, оскільки саме швидкість та доступність є визначальними чинниками для сучасних отримувачів соціальної підтримки (табл. 2.1.).

Таблиця 2.1

Взаємодія з надавачами послуг та актуальні потреби

Сектор взаємодії	**Ключові показники**	**Кількість респондентів (осіб)**
Державний (ЦНАП)	Позитивний досвід (швидко та зрозуміло)	10
	Оцінка ставлення як «співчутливе/уважне»	8
	Стикнулися з чергами або бюрократією	2
Недержавний (НДО)	Мають досвід отримання допомоги від НДО	15
	Віддають перевагу дистанційному формату (онлайн)	11
	Обирають організацію за швидкістю реакції	9
Дефіцитні послуги	Фінансова та матеріальна підтримка	11
	Інформаційна підтримка (алгоритми дій)	8
	Юридичний захист та психологічний супровід	по 4

Джерело: складено автором самостійно

На основі отриманих даних можна стверджувати, що найбільш дефіцитними ресурсами для сімей загиблих УБД на сьогодні є фінансова підтримка (запит від 11 осіб) та інформаційний супровід у вигляді чітких алгоритмів дій (запит від 8 осіб). Окремим вектором запиту виступає юридичний захист у майнових спорах та судах (4 особи).

Узагальнюючи результати дослідження, слід підкреслити, що система соціальної підтримки має базуватися на принципах емпатії та проактивності. Пріоритетними напрямами вдосконалення роботи мають стати: впровадження спеціалізованого супроводу фахівцями з роботи з гострим горем, створення спільнот «рівний-рівному» та спрощення комунікації з державними органами через цифрові інструменти (чат-боти, онлайн-запис).

2.2. Досвід соціальної підтримки сімей загиблих учасників бойових дій у діяльності недержавних організацій

У системі соціального захисту сімей загиблих УБД недержавний сектор

виступає важливим і динамічним партнером держави, демонструючи мобільність та інноваційний підхід. Громадські організації та благодійні фонди нерідко беруть на себе роль заповнення прогалин, що виникають через надмірну бюрократизацію або браку гнучкості у державних механізмах. Аналіз змісту програм, звітів і офіційних джерел провідних неурядових організацій дозволяє виділити та оцінити актуальні напрямки й підходи до підтримки цієї категорії громадян.

Система соціальної підтримки, до якої активно долучаються недержавні організації, лише перебуває на етапі становлення в Україні. Вона потребує подальшого вдосконалення з урахуванням специфічних потреб різних категорій отримувачів соціальних послуг. Щороку виникають нові виклики та групи, кожна з яких має свої унікальні проблеми й запити. Оптимізація цієї системи можлива завдяки впровадженню сучасних моделей співпраці між державним і недержавним секторами, а також ефективному використанню наявних ресурсів і потенціалу громадських організацій, які працюють безпосередньо в громадах.

Недержавні структури демонструють здатність брати на себе значну частину роботи в сфері соціального обслуговування на місцевому рівні. Їхня гнучкість і швидка реакція на зміни соціальної політики чи потреби населення забезпечують більш результативну взаємодію з тими, хто потребує підтримки. Це дозволяє зробити систему допомоги не тільки скоординованою, але й чутливою до реальних запитів суспільства [10, с.162].

Недержавні організації становлять собою об’єднання, що не належать до державних структур. У практичній сфері, особливо в контексті соціальної політики та соціальної роботи, цей термін здебільшого використовується для позначення громадських або благодійних організацій. Це неприбуткові установи, які не стосуються приватного бізнесу і функціонують в інтересах суспільства [10, с. 162]. Згідно з дослідженням В. Новікова у праці «Недержавні організації і соціальний розвиток», такі організації поділяються на чотири основні групи: система органів

соціального партнерства, соціального страхування, кооперативи (здебільшого споживчі), а також благодійні й неурядові об'єднання [25]. Особливе значення в цій системі мають ті організації, які безпосередньо займаються наданням соціальних послуг. Їхня діяльність спрямована на задоволення конкретних потреб або вирішення певних соціальних проблем. Такі організації можуть мати локальний, національний або міжнародний характер і функціонувати з урахуванням потреб різних рівнів суспільства [40, с. 123].

У межах України поняття недержавних організацій охоплює громадські об’єднання, благодійні організації (товариства, установи, фонди), професійні спілки та їхні об’єднання, об’єднання роботодавців, а також структурні підрозділи іноземних неурядових організацій, представництва і філії іноземних благодійних організацій, творчі спілки та їхні регіональні осередки [9]. Останнім часом одним із ключових напрямів роботи недержавних організацій стало забезпечення соціальної підтримки сімей загиблих УБД й по всій території України. Ця діяльність включає як надання допомоги, так і формування об’єднань сімей загиблих УБД та їхніх сімей у межах власних недержавних організацій.

Робота таких організацій у сфері соціального захисту УБД та ветеранів, а також їхніх родин здійснюється на основі чинного законодавства. Основними законами, що регулюють цю діяльність, є: Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» (2015 р.) [39]; Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їхніх сімей» (2015 р.) [37]; Закону України «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім’ям» (2016 р.) [9]; Закону України «Про соціальні послуги» (2019 р.) [38]; статутів недержавних організацій та ін.

До недержавних організацій, які підтримують сімей загиблих УБД, належать Товариство Червоного Хреста України, Veteran Hub, Українська національна фундація ветеранів і жертв війни, Благодійний фонд «ТАПС», Благодійний фонд

«Соборна Україна» та інші. Ці структури забезпечують широкий спектр соціальної підтримки, включаючи інформаційну, психологічну, соціально-педагогічну, правову, матеріальну допомогу, соціально-гуманітарну підтримку, а також сприяють соціальній адаптації. Вони також мають добре налагоджений механізм перенаправлення звернень залежно від потреб громадян.

Із метою аналізу досвіду надання недержавними організаціями соціальної підтримки сім'ям загиблих УБД нами було проведено другий етап емпіричного дослідження.

Для виконання мети нами було здійснено: контент-аналіз статутів, звітів, офіційних сайтів, соціальних мереж та проєктної діяльності недержавних організацій таких як, Товариство Червоного Хреста України, Veteran Hub, БФ «ТАПС» (TAPS-Ukraine), БФ «Соборна Україна, Українська національна фундація ветеранів та жертв війни; проведено глибинні інтерв'ю з фахівцями двох недержавних організацій (UA Veterans, Товариства Червоного Хреста України), які надають соціальну підтримку сім'ям загиблих УБД.

Глибинне інтерв'ю розроблене для опитування представників недержавних організацій, які працюють із такими сім'ями, та слугує інструментом самооцінки і професійного аналізу. Воно також складається з п'яти блоків, починаючи з визначення ролі спеціаліста в організації та основних напрямків її діяльності. Це інтерв'ю порівнює запити сімей, наприклад, щодо оформлення правового статусу чи отримання психологічної допомоги, із ресурсами та можливостями організацій їх вирішувати. Окрема увага приділена внутрішнім викликам сфери, як-от нестача фінансування, кадровий дефіцит та проблема емоційного вигорання працівників. У UA Veterans, Товариство Червоного Хреста України за результатами інтерв'ю підкреслюється наявність супервізій та аспектів співпраці із державними установами, що дозволяє з'ясувати рівень інтеграції недержавного сектору у державну систему соціального захисту (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Порівняльна характеристика інструментів

Характеристика	**Анкета сімей загиблих УБД**	**Інтерв'ю фахівців**
Головна мета	Виявити прогалини в отриманні допомоги	Оцінити спроможність організацій допомагати
Об'єкт уваги	Власні почуття та труднощі	Методи роботи та системні виклики
Оцінка держави	Через призму сервісу (ЦНАП)	Через призму співпраці (партнерство)
Ключовий дефіцит	Фінанси та чіткі алгоритми	Кадри, фінансування та супервізія

Джерело: складено автором самостійно

Використання цих інструментів дає змогу отримати комплексне розуміння проблематики з двох перспектив – як зі сторони осіб, які потребують соціальної підтримки, так і тих, хто її надає. Це дозволяє формувати більш ефективну і цілеспрямовану стратегію вирішення питань соціальної підтримки, сімей загиблих УБД.

Для глибшого розуміння практичного інструментарію, що використовується в недержавному секторі, було проведено порівняльний аналіз діяльності ключових організацій, які на сьогодні формують профіль соціальної підтримки сімей загиблих УБД в Україні. Вибір об'єктів дослідження обумовлений їхньою спеціалізацією, масштабом охоплення бенефіціарів та наявністю унікальних методик роботи (зокрема міжнародних протоколів та програм довгострокового супроводу). Контент-аналіз статутних документів та програмних звітів дозволив систематизувати основні вектори допомоги та специфіку підходів кожної з організацій, що відображено у таблиці 2.3.

Таблиця 2.3

Аналіз діяльності провідних недержавних організацій

Організація	**Пріоритетні напрями підтримки**	**Особливості підходу**

Товариство Червоного Хреста України	Гуманітарна допомога, психосоціальна підтримка (ПСП)	Використання міжнародних протоколів допомоги в кризових станах
Veteran Hub	Юридичний супровід, «Шлях ветерана», психологічна допомога	Створення інклюзивних просторів та професійна мережа підтримки
БФ «ТАПС» (TAPS-Ukraine)	Психологічна реабілітація за моделлю Peer-to-peer, робота з горем	Робота за міжнародною методикою TAPS (Tragedy Assistance Program for Survivors)
БФ «Соборна Україна»	Адресна фінансова допомога, освітні проєкти для дітей загиблих	Фокус на довгостроковому супроводі родин
Українська національна фундація ветеранів та жертв війни	Соціальна адаптація, оздоровлення, меморіалізація	Поєднання соціального захисту з культурно-просвітницькою діяльністю

Джерело: складено автором самостійно

Товариство Червоного Хреста України [15] є провідною всеукраїнською гуманітарною організацією, діяльність якої охоплює всі регіони країни. Завдяки розгалуженій мережі обласних та міських осередків, вона ефективно реалізує програми підтримки, у тому числі підтримку сім'ям загиблих УБД. У координації зі своїм центральним офісом у Києві та локальними представництвами, Товариство Червоного Хреста України залучає штат волонтерів і локальні філії для оперативного надання допомоги.

Через свій сайт redcross.org.ua організація відкрито інформує про присутність у 24 областях України та надає контакти для звернень стосовно доступних програм підтримки. В діяльності Товариство Червоного Хреста України особливу увагу приділено соціальній підтримці сім'ям загиблих УБД, інтегруючи їх потреби у ширші ініціативи допомоги вразливим групам. Також організація опікується родинами зниклих безвісти, забезпечуючи підтримку до моменту офіційного визнання смерті їхніх близьких.

На сайті та у звітах Товариства Червоного Хреста України підкреслюється важливість надання негайної гуманітарної і фінансової допомоги, яка доповнює

державні програми пільг. Одним із ключових напрямків є цільові грошові програми, що спрямовані на покриття базових потреб сімей: витрати на пошук зниклих родичів та повсякденне забезпечення. У 2024 році таку підтримку отримали 1365 родин, а за перше півріччя 2025 року – вже 1004 родини, середній розмір виплат при цьому становив до 10 800 грн на кожного члена домогосподарства. Для розширення масштабів своєї роботи організація активно співпрацює з міжнародними донорами.

Окрім фінансової допомоги, Товариство Червоного Хреста України організовує розподіл продуктових наборів, засобів гігієни та теплого одягу, особливо протягом холодної пори року, коли населення стикається зі зростанням тарифів та проблемами постачання. За даними сайту, у 2024–2025 роках організація передала понад 50 тисяч наборів допомоги, з пріоритетом для сімей загиблих УБД у прифронтових зонах. Така підтримка дає змогу сім'ям зосередитися на вирішенні юридичних і психологічних аспектів втрат.

Важливою складовою діяльності Товариства Червоного Хреста України є інформаційна робота. Організація проводить вебінари та консультує через гарячі лінії, щоб ознайомити сім'ї загиблих УБД із доступними пільгами. Завдяки моделі «грошова допомога + гуманітарні набори» досягається висока ефективність програм підтримки. Проте аналіз показує необхідність подальшого розвитку психологічної складової в роботі з вразливими групами. Накопичений досвід і напрацьована модель стають прикладом для інших неурядових організацій, сприяючи формуванню сталої системи допомоги в умовах війни.

Veteran Hub – спільний проєкт фондів Олени Пінчук, Віктора Пінчука та громадської організації «Побратими», заснований у 2018 році для систематичної підтримки ветеранів, працівників безпекового сектору, їхніх родин і близьких. Його головна мета полягає у сприянні інтеграції цих людей до цивільного життя. До структури Veteran Hub входять кілька центрів: у Києві, Вінниці, Дніпрі, а також

мобільний офіс у Київській області. Завдяки мобільному офісу команда доставляє необхідні послуги безпосередньо туди, де вони найбільш потрібні, включаючи консультації на дому навіть за межами столиці.

Резидентами Veteran Hub є низка громадських організацій, які працюють у різних напрямах підтримки ветеранів та їхніх сімей. Серед них: «Всеукраїнська правозахисна організація «Юридична Сотня»», «Побратими», «Ліга Медіаторів України», «Вільний вибір», «Блакитний птах», «Всеукраїнське об'єднання осіб з інвалідністю «Група активної реабілітації»», «Об'єднання родичів політв'язнів Кремля» та «Добровольці» [32].

Аналіз офіційного вебсайту, звітів діяльності [32; 4; 14], а також результати опитувань серед членів згаданого простору засвідчують, що послугами Veteran Hub користуються такі категорії осіб: ветерани та члени їхніх сімей; військовослужбовці і їхні родини; родичі загиблих, зниклих безвісти, полонених чи заручників. З моменту заснування й донині простір відвідали понад 27 350 осіб, з яких близько 41% складають ветерани, 9% – військовослужбовці, 7% – члени їхніх родин, а решту 44% – цивільне населення.

Мережа Veteran Hub функціонує у трьох містах України: Києві, Вінниці та Дніпрі. У цих регіональних представництвах безкоштовно надаються такі послуги для ветеранів, військових та членів їхніх родин:

- кейс-менеджмент: довготривалий супровід клієнтів, які звертаються за комплексною підтримкою; допомога у формуванні індивідуального графіка надання послуг відповідно до потреб клієнта; консультації щодо психологічних підходів та вибору оптимальних варіантів допомоги. За весь період роботи надано понад 7 500 таких послуг;

- психологічна підтримка: індивідуальні консультації з фахівцями у форматах офлайн, онлайн чи телефоном; проведення психотерапії, груп підтримки, заходів із врегулювання конфліктів та каністерапії. Загалом надано понад 2 450

психологічних консультацій щодо депресії, тривожних станів, невралгії, контролю гніву, сімейних стосунків, переживання втрат, апатії та інших емоційних труднощів;

- правова підтримка: юридичні консультації та супровід; створення дорожніх карт з юридичних питань; допомога в підготовці необхідної документації. Було надано понад 2 550 юридичних консультацій з широкого спектра проблем: отримання земельних ділянок, оформлення пільг і компенсацій після звільнення зі служби, постановка на квартирний облік, отримання компенсацій для придбання житла, оскарження рішень медико-соціальної експертної комісії та інші правові питання;

- сприяння працевлаштуванню: консультування щодо написання резюме разом із клієнтом; формування кар'єрних планів; допомога в процесі пошуку роботи та підготовка до співбесід; організація доступу до освітніх курсів. Було надано 1 743 консультації з пошуку роботи, основними напрямами яких стали професії у сфері охорони та безпеки, інструкторська діяльність, IT-технології, логістика, менеджмент, юриспруденція (юрисконсульти та адвокати), а також робітничі спеціальності. Крім того, розроблено дві інформаційні пам'ятки для ветеранів щодо працевлаштування в цивільному секторі.

З огляду на наведені дані, можна зазначити, що найпоширенішими серед запитів є правові та психологічні послуги. Отже, Veteran Hub виступає як самостійна структура, орієнтована на забезпечення системної підтримки військовослужбовців та їхніх родин. Цей простір є унікальним майданчиком для надання комплексної допомоги з огляду на специфічні потреби цільової аудиторії.

Благодійний фонд «ТАПС», який є частиною міжнародної організації TAPS USA, заснованої в Сполучених Штатах для підтримки осіб, які переживають втрату учасника бойових дій, активно працює з метою забезпечення комплексної підтримки українських сімей загиблих УБД [49]. Утворений у 2018 році як

українська філія американської TAPS International, фонд спеціалізується на багатовекторному супроводі родин, починаючи від повідомлення про втрату і впродовж перших сорока днів після трагедії. Згідно з матеріалами офіційного вебсайту taps.org.ua та звітів діяльності, основна увага зосереджена на психо-емоційній стабілізації, сприянні соціальній адаптації і підтримці пам'яті про загиблих, що окреслюється гаслом: «Родини мають продовжувати жити з пам'яттю і любов'ю до загиблих».

Основними напрямками діяльності організації є підтримка ментального здоров’я українців, які втратили членів сім’ї на війні, а також допомога тим, хто щодня турбується за рідного військовослужбовця, що перебуває на фронті.

Фонд працює з широким колом бенефіціарів, до яких належать: волонтери та представники волонтерських спільнот; діти; дорослі, що виховують неповнолітніх дітей; жінки; молодь; представники місцевих територіальних громад.

Основними джерелами фінансування організації є грантові програми, краудфандингові ініціативи, індивідуальна фінансова підтримка донорів, партнерство з бізнесами та надходження від членських внесків.

Сфери діяльності включають соціальний захист населення, надання соціальних послуг і подолання бідності, а також розвиток міжнародної співпраці України. У стратегічних напрямах роботи фонду виокремлюються такі види активності, як адресна допомога (гуманітарна, психологічна, фінансова та експертна підтримка), організація заходів соціального спрямування та надання соціально-психологічної допомоги.

Робота фонду починається з психологічної підтримки на етапі поховання, продовжується у формі індивідуальних і групових консультацій для батьків, вдів і дітей протягом перших 40 днів, які вважаються найскладнішим періодом переживання горя. Організація створює закриті чати, де родини можуть обмінюватися досвідом, що дозволяє швидко реагувати на їхні потреби. Крім того,

проводяться тренінги, спрямовані на набуття практичних навичок, таких як, написання резюме для вдів, яким часто доводиться шукати роботу після тривалого періоду домашнього господарювання. Такий підхід допомагає долати стигму звернення за допомогою, що стало особливо важливим після подій 2014 року.

Програми фонду охоплюють групову терапію, організацію таборів для дітей і дружин загиблих УБД (наприклад, «ТАПС Camp» у Карпатах), арт-терапію, виїзні заходи та риболовлю для батьків. Юридична допомога спрямована на оформлення соціальних пільг, а гуманітарна підтримка включає надання продуктових наборів, предметів гігієни та інших базових речей на запити родин. Меморіальна робота включає висадження дерев та організацію культурних подій для вшанування пам'яті загиблих.

Фонд об'єднав понад 2500 родин по всій Україні. Йому вдалося успішно організувати численні табори, консультації, культурні заходи та меморіальну діяльність, наприклад, висадження дерев у Дніпрі. У 2024 році дохід організації склав 108,6 млн грн, з яких чистий прибуток становив 21 млн грн. Це дало змогу профінансувати гуманітарні набори, юридичний супровід і програми відпочинку. Фонд отримав визнання за прозорість і ефективність своєї роботи, здобувши максимальні 5 зірок у Національному рейтингу «Компас благодійності України», що підтвердило його надійність як партнера [6].

Фінансові дані демонструють стійке зростання: починаючи з 2022 року, залучено значні кошти від донорів, які спрямовуються на психоемоційну підтримку та сприяння соціальній адаптації постраждалих. Завдяки цьому забезпечується повноцінний супровід родин – від моменту поховання до довгострокової підтримки, допомагаючи створювати спільноту для подолання горя.

Фонд активно співпрацює з TAPS International, Дніпровською міською радою (на основі тристоронньої декларації 2019 року) та Координаційним штабом волонтерів Дніпра для забезпечення медичної та військової допомоги. Головний

офіс розташований у Дніпрі й координує роботу проєктів по всій країні, особливо зосереджуючи увагу на регіонах із найбільшими втратами. Аналіз роботи показує ефективність моделі, що органічно поєднує емоційну підтримку із практичною адаптацією до нових реалій.

Благодійний фонд «Соборна Україна» (ЄДРПОУ 44868481), офіційно зареєстрований у місті Києві за адресою провулок Бутишів, 23, здійснює системну підтримку сімей загиблих УБД через багатогранну програму, що охоплює фінансову, психологічну та освітню допомогу [58].

Основна мета фонду полягає у створенні стійкої платформи для благодійної діяльності, спрямованої на благо суспільства, а також на окремі цільові групи, включаючи сім'ї загиблих УБД. Особливий акцент фонд робить на допомозі дітям-сиротам війни. Діяльність організації спрямована на пом'якшення гуманітарних наслідків агресії з боку російської федерації через забезпечення фінансової стабільності, психологічного відновлення та соціальної адаптації родин, які втратили близьких.

Визначальні цілі фонду:

- надання соціальної підтримки сім’ям загиблих УБД, зокрема через регулярну виплату фінансової допомоги (приблизно 5000 гривень на дитину щомісяця) та забезпечення матеріальних ресурсів для задоволення базових життєвих потреб;

- організація психологічної реабілітації, яка включає заходи у форматі оздоровчих таборів, санаторіїв та спеціальних програм для матерів і дітей, спрямованих на подолання наслідків травми та запобігання посттравматичному стресовому розладу;

- розвиток освітніх ініціатив, що включають стипендіальні програми, профорієнтацію, будівництво навчальних закладів та проведення навчальних курсів для підтримки молодого потенціалу;

- захист юридичних прав сімей, сприяння у реалізації державних соціально-економічних програм та забезпечення доступу до медичних послуг.

Контент-аналіз офіційного веб-сайту sobornaukraine.org і відкритих звітів свідчить про довгострокову орієнтацію фонду на підтримку дітей, яка передбачає особливу увагу до сімейної опіки з метою подолання наслідків війни та створення умов для відновлення повноцінного життя.

Фонд щомісяця надає фінансову допомогу сім'ям загиблих УБД, а також забезпечує матеріальну підтримку базових побутових потреб, що сприяє стабілізації економічного стану вдовиць і дітей. Станом на 2023–2024 роки під опікою перебуває понад 1075 дітей із більш ніж 200 сімей; існують плани розширити ці показники до 1400 дітей. Фінансова підтримка також направлена на організацію оздоровлення у Закарпатських санаторіях протягом літньо-осіннього періоду 2023 року. Ця модель допомоги доповнює державні пільги, забезпечуючи системність підходу з часу заснування фонду у 2022 році.

Програми надають психосоціальну підтримку за участі фахівців у таборах і санаторіях, де організовуються групові сесії для матерів і дітей. Вони спрямовані на переживання горя та профілактику посттравматичного стресового розладу. Починаючи з 2015 року, особливу увагу було приділено сім'ям військовослужбовців 92-ї бригади, Сил спеціальних операцій та Національної гвардії. У 2024 році запрацювала онлайн-програма профорієнтації для жінок, яка поєднує психологічну підтримку з працевлаштуванням. Основна стратегія базується на зміцненні родинної динаміки, що сприяє відновленню емоційної рівноваги.

З моменту початку діяльності, фонд зосередив свою допомогу на дітях військових, забезпечуючи систематичну підтримку понад 1075 дітям з 2022 року. Організація координує співпрацю з донорами та бізнесом для реалізації оздоровчих програм, наприклад, у 2024 році в Карпатах відпочивали 54 дитини. Основні

завдання включають залучення ресурсів для довгострокового спонсорства дітей, створення аналітичних платформ і моделей розвитку для України в галузях економіки, права та культури. Також передбачається розвиток гуманітарної інфраструктури для внутрішньо переміщених осіб, що сприяє переходу сімей від етапу кризи до самореалізації.

Освітні ініціативи фонду включають організацію сучасних курсів, профорієнтаційних програм і щорічних таборів для понад 120 дітей. У березні 2024 року були оголошені відкриті тендери на послуги з організації відпочинку, а в літні місяці – з червня по вересень – було проведено оздоровчі заїзди з психологічною підтримкою за участю вихователів та фахівців. Співпраця з такими партнерами як Cisco дозволяє мобілізувати ресурси для ефективної роботи. Таким чином, програми фонду допомагають учасникам не лише впоратися з травмами, а й трансформувати їх у джерело мотивації для подальшого розвитку.

Українська національна фундація ветеранів та жертв війни (ГО УНФ ВЖВ), заснована 5 жовтня 2023 року в Києві за адресою вул. Микільсько-Слобідська, 4д, зосереджена на систематизації випадків порушення прав ветеранів, членів їхніх родин та постраждалих від війни з метою впливу на формування державної політики. Зміст офіційного вебсайту uaveterans.org підкреслює ключові напрямки діяльності організації, серед яких юридична підтримка, адвокація та аналітична робота. Усі ці зусилля спрямовані не лише на безпосередню допомогу, а й на реалізацію системних змін у законодавстві [43].

Основною метою фундації є забезпечення комплексного захисту прав ветеранів, їхніх сімей та осіб, постраждалих від війни, через збір і аналіз інформації щодо порушень, що дозволяє впливати на політичні процеси. Організація прагне створити дієву систему соціального захисту та ліквідувати законодавчі прогалини, які стосуються сімей загиблих УБД.

Пріоритетні напрями діяльності:

- систематизація інформації про випадки дискримінації та порушень прав із подальшим формуванням бази даних для розроблення рекомендацій щодо змін у законодавстві;

- сприяння реформам стосовно статусу ветеранів, удосконалення системи пільг та забезпечення психологічної підтримки для вдів, дітей і батьків загиблих;

- юридичний супровід сімей УБД під час судових і адміністративних процедур, зокрема для отримання статусу та належних виплат.

Фундація регулярно займається моніторингом судової практики, готує аналітичні звіти і проводить навчальні тренінги для представників органів влади, що мають стосунок до захисту прав членів сімей загиблих УБД. Серед ключових завдань організації – адвокація квот для освіти чи працевлаштування, а також партнерство з Міністерством у справах ветеранів України задля інтеграції пропозицій у загальнонаціональні стратегії. Це сприяє поступовому переходу від реактивного реагування до превентивних реформ, які покликані системно покращити умови для ветеранів і постраждалих категорій населення.

Фундація займається збором і аналізом випадків дискримінації та порушень прав сімей загиблих УБД, формуючи базу даних, яка слугує основою для розробки рекомендацій державі щодо вдосконалення нормативних актів, що регулюють пільги, виплати та соціальний захист. Особливий акцент робиться на моніторингу судових рішень та аналізі адміністративних перепон, із пріоритетом для сімей зниклих безвісти, які згодом можуть отримати статус сімей загиблих. Такий підхід забезпечує перехід від вирішення окремих скарг до системних змін через законодавчі ініціативи, включно зі змінами до Закону «Про статус ветеранів війни».

Організація надає безоплатну допомогу в оформленні статусів, оскарженні відмов у наданні пільг та здійснює судове представництво для вдів, дітей та батьків загиблих УБД. Її адвокаційні кампанії спрямовані на просування положень щодо психологічної реабілітації та забезпечення освітніх квот для дітей загиблих УБД у

межах державних програм. Окрему увагу в роботі Фундація приділяє співпраці з Міністерством у справах ветеранів та іншими фондами для впливу на «Стратегію реінтеграції ветеранів», яка включає блоки, присвячені захисту прав сімей загиблих УБД.

Фундація також розробляє «Стратегію підтримки жертв війни», пропонуючи моделі фінансування, моніторингу та довгострокової інтеграції громадян у суспільство через освіту і працевлаштування. На відміну від звичайних гуманітарних організацій, діяльність зосереджена на превентивних заходах, таких як тренінги для державних службовців та створення ветеранських рад при обласних адміністраціях. Завдяки цьому формується тісна синергія з державними органами, що сприяє заповненню прогалин у законодавстві із соціального захисту, які стали помітними після подій 2022 року.

Паралельно з вивченням запитів сімей було проведено глибинне інтерв'ю з фахівцями, які безпосередньо задіяні в процесі надання допомоги (представники організацій «UA Veterans» та Товариства Червоного Хреста України). Попри малу вибірку, результати експертних відповідей дозволяють ідентифікувати системні прогалини у наданні соціальної підтримки сім'ям загиблих УБД.

Обидві організації (2 респонденти) визначають психологічну допомогу як пріоритетний напрям діяльності. Це корелює з даними попереднього етапу дослідження щодо глибокої травматизації сімей. Серед основних форм роботи фахівці виділяють індивідуальні консультації, психологічну діагностику та групи взаємодопомоги. Важливо зазначити, що організації намагаються охоплювати як дорослих членів родин, так і дітей загиблих героїв.

Згідно з оцінками експертів, ключовими запитами, з якими звертаються сім'ї, є:

- оформлення статусів та пільг (2 респонденти);

- отримання одноразової грошової допомоги та юридичні консультації (1

респондент);

- психологічна підтримка у стані гострої втрати (1 респондент).

Фахівці оцінюють складність випадків як «середню» та «надзвичайно високу», що пояснюється глибокою психологічною травматизацією клієнтів та потребою у довготривалому супроводі. При цьому пік звернень фіксується як одразу після втрати, так і через кілька місяців, що вказує на необхідність безперервного циклу надання послуг.

Аналіз виявив тривожну тенденцію щодо внутрішнього ресурсу самих організацій:

- брак фінансування та кадрів: обидва фахівці вказують на часткове забезпечення ресурсами або зазначають, що важко визначити достатність бази. Найбільше бракує стабільного фінансування та кваліфікованого персоналу;

- ризик вигорання: один із респондентів прямо вказує на проблему професійного вигорання фахівців. При цьому в організаціях відсутня регулярна супервізія: один фахівець отримує її нерегулярно, інший - відчуває в ній гостру потребу;

- потреба в обміні досвідом: обидва експерти (2 особи) вважають обмін досвідом із колегами найбільш корисною формою підтримки для підвищення ефективності власної роботи.

Особливої уваги заслуговує структура напрямів соціальної підтримки, що надається сім’ям загиблих УБД. Згідно з отриманими даними, пріоритетним вектором діяльності є психологічна допомога, яку надають опитані організації. Це реалізується через розгалужену систему методів: індивідуальні консультації, психологічну діагностику та розвиток груп взаємодопомоги. Такий фокус є цілком обґрунтованим, оскільки результати попереднього етапу дослідження виявили критичний рівень психоемоційної дестабілізації серед членів сімей, зокрема постійну тривогу та складність прийняття втрати у 13 респондентів із 20. Фахівці

НДО фактично виступають первинною ланкою стабілізації стану бенефіціарів, заповнюючи нішу, де державна підтримка часто обмежується лише формальним адмініструванням пільг.

Окрім психологічного супроводу, організації впроваджують заходи соціально-економічного та інформаційного характеру. Матеріальна та гуманітарна допомога, а також реабілітаційні та адаптаційні послуги згадуються лише частиною респондентів-фахівців, що вказує на певну дефіцитність ресурсів неурядового сектору. Важливим елементом роботи є інформаційно-консультаційна підтримка та координація (направлення до вузькопрофільних фахівців). Це є прямим відгуком на запит сімей щодо «чіткого алгоритму дій», оскільки оформлення статусів та пільг є найбільш частотним приводом для звернення (зафіксовано у 20 випадках із 20). Отже, соціальні працівники та волонтери виконують роль кейс-менеджерів, супроводжуючи сім'ю загиблих УБД через складні бюрократичні лабіринти.

Таблиця 2.4

Напрями соціальної підтримки та форми роботи з сім'ями загиблих УБД

Напрям підтримки	**Форми та методи роботи**	**Кількість згадок (осіб)**
Психологічний	Індивідуальні консультації, діагностика, групи взаємодопомоги	2
Соціально-економічний	Матеріальна та гуманітарна допомога	1
Інформаційний	Консультування, освітні заходи (тренінги)	1
Реабілітаційний	Реабілітаційні та адаптаційні заходи	1
Координаційний	Направлення до вузькопрофільних фахівців	1

Джерело: складено автором самостійно

Проте аналіз виявив і певні системні суперечності. Попри високу суб'єктивну оцінку ефективності своєї роботи, фахівці зазначають, що забезпечені ресурсами лише частково. Найбільш гостро відчувається брак стабільного фінансування та кадрового дефіциту. Крім того, виявлено проблему професійної незахищеності самих надавачів послуг: відсутність регулярної супервізії за умови роботи з глибоко

травмованими клієнтами створює високі ризики емоційного вигорання.

Стратегічним баченням розвитку системи, на думку експертів, є відхід від виключно грантової залежності та переорієнтація на соціальне підприємництво. Це дозволить змінити парадигму соціальної роботи: від пасивного надання пільг до активного стимулювання спроможності сімей, що в довгостроковій перспективі сприятиме їхній повноцінній інтеграції у громаду.

Аналіз даних таблиці 2.4 дозволяє глибше зрозуміти внутрішню механіку взаємодії між надавачами послуг та їхніми реципієнтами, а також ідентифікувати критичні точки напруження в системі соціального захисту. Експертні оцінки фахівців (n=2) виявляють не лише структуру запитів, а й зворотний бік соціальної роботи – виклики, з якими стикаються самі виконавці (табл. 2.5.).

Таблиця 2.5

Аналіз запитів клієнтів та викликів у роботі фахівців

Параметр аналізу	**Найбільш частотні прояви**	**Кількість згадок (осіб)**
Типові запити сімей	Оформлення статусів та пільг	2
	Отримання грошової допомоги та юридичних консультації	1
	Допомога дітям та медичні послуги	1
Періоди загострення	Одразу після втрати / через кілька місяців	по 1
Основні виклики	Глибока психологічна травматизація членів сімей	1
	Необхідність тривалого соціального супроводу	1
	Складність бюрократичних процедур (документи)	1
	Професійне та емоційне вигорання самих фахівців	1

Джерело: складено автором самостійно

Першочерговим аспектом аналізу є структура первинних запитів. Стовідсоткова частотність запитів на оформлення статусів та пільг (2 відповіді) свідчить про те, що бюрократичний бар'єр залишається «вхідною точкою» у систему підтримки. Це підтверджує гіпотезу про надмірну складність нормативно-правового поля для сімей, які перебувають у стані стресу. Допоміжні запити, такі як отримання грошової допомоги, юридичні консультації та специфічна допомога

дітям (по 1 згадці), вказують на багатовекторність потреб, що вимагає від організацій універсальності або широкої мережі партнерств.

Важливим є часовий вимір виникнення запитів. Фіксація пікових навантажень як одразу після втрати, так і через кілька місяців (по 1 згадці) вказує на циклічність переживання травми. Перший етап зазвичай пов'язаний з гострими юридичними та ритуальними питаннями, тоді як другий – із усвідомленням довгострокових економічних та психологічних наслідків втрати. Це диктує потребу в переході від разових акцій допомоги до моделі тривалого соціального супроводу (кейс-менеджменту).

Окрему увагу в таблиці 2.5 приділено викликам у професійній діяльності. Фахівці виділяють глибоку психологічну травматизацію клієнтів та складність бюрократичних процедур як основні зовнішні перешкоди. Однак найбільш критичним внутрішнім викликом є професійне та емоційне вигорання самих надавачів послуг (1 згадка). У поєднанні з даними про нерегулярність або відсутність супервізії, це створює загрозу стабільності всього сектора підтримки: фахівці, що працюють із «гострим горем», самі стають вразливою категорією, яка потребує інституційного захисту.

Особливої уваги заслуговують пропозиції експертів щодо реформування системи. Основним вектором розвитку визначено перехід від грантової залежності до економічної самодостатності громад. Зокрема, було запропоновано фокусуватися на розвитку ветеранського підприємництва, що дозволить сім'ям загиблих УБД забезпечувати себе самостійно, інтегруючись в активне економічне життя, замість того, щоб залишатися лише реципієнтами гуманітарної допомоги.

Таблиця 2.6

Порівняльний аналіз викликів у роботі недержавних організацій

Категорія викликів	Кількість згадок (осіб)	Зміст проблеми
Інституційні	2	Залежність від грантів, потреба у фінансуванні

Клієнт-орієнтовані	1	Глибока травма клієнтів, складність оформлення пільг
Професійні	1	Емоційне вигорання, відсутність регулярної супервізії
Кадрові	1	Дефіцит фахівців у сфері соціальної підтримки

Джерело: складено автором самостійно

Експертне опитування підтверджує, що ефективність підтримки сімей загиблих УБД стримується не лише браком фінансів, а й внутрішньою незахищеністю самих соціальних працівників та волонтерів. Найбільш перспективним напрямом розвитку системи є поєднання психологічної реабілітації з програмами економічної адаптації.

Проведений аналіз діяльності недержавних організацій у сфері соціального захисту сімей загиблих УБД дозволяє стверджувати, що в сучасних українських реаліях цей сектор перетворився на стратегічного та динамічного партнера держави. Недержавні структури демонструють здатність не лише оперативно заповнювати прогалини, спричинені бюрократизацією державних механізмів, а й виступати ініціаторами впровадження інноваційних соціальних моделей. Гнучкість громадських організацій та благодійних фондів дозволяє їм швидше адаптуватися до появи нових викликів, забезпечуючи індивідуалізований підхід до потреб кожної окремої сім'ї.

Дослідження діяльності таких провідних структур, як Товариство Червоного Хреста України, Veteran Hub, БФ «ТАПС», БФ «Соборна Україна» та ГО «УНФ ВЖВ», свідчить про високу комплексність надаваної допомоги. Робота цих організацій охоплює широкий спектр напрямів – від нагальної гуманітарної та фінансової підтримки до складних процесів психологічної реабілітації, юридичного супроводу та сприяння соціальній адаптації. Важливою особливістю недержавного сектору є впровадження унікальних методик, зокрема моделі «рівний-рівному», кейс-менеджменту та спеціалізованих програм роботи з горем, що забезпечує глибоку емоційну стабілізацію бенефіціарів.

Окрему увагу варто приділити трансформації ролі недержавних організацій

від надавачів безпосередньої допомоги до суб'єктів системних змін. Через адвокаційну діяльність, систематизацію випадків порушення прав та моніторинг судової практики ці структури активно впливають на вдосконалення національного законодавства. Це сприяє створенню більш прозорої та дієвої системи соціальних гарантій, де громадський контроль та аналітична робота стають інструментами ліквідації адміністративних бар'єрів для сімей загиблих УБД.

Ефективність функціонування розглянутих організацій підтверджується їхньою здатністю мобілізувати значні ресурси через міжнародне партнерство та краудфандинг, що дозволяє реалізовувати довгострокові освітні та оздоровчі проєкти. Таким чином, недержавний сектор формує унікальний «майданчик» для надання комплексної допомоги, де матеріальна підтримка органічно поєднується з меморіалізацією та соціальною інтеграцією. Отже, можна зазначити, що майбутнє системи соціального захисту в Україні залежить від поглиблення синергії між державними органами та недержавними організаціями, що дозволить створити по-справжньому чутливу та стійку модель підтримки сімей загиблих УБД.

2.3. Рекомендації щодо вдосконалення соціальної підтримки сімей загиблих учасників бойових дій в діяльності недержавних організацій

Проведене емпіричне дослідження дозволило визначити потребу в підвищенні соціально-психологічної компетентності фахівців у питаннях роботи з сім'ями загиблих УБД. Соціально-психологічна компетентність персоналу та волонтерів недержавних організацій є фундаментальною складовою ефективної підтримки сімей загиблих УБД. Вона відображає інтеграцію розвинених професійних навичок та етичних характеристик, необхідних для роботи з категорією осіб, що перебувають у стані гострої або хронічної травми (втрати). Така підготовка має бути результатом систематичного навчання та включати чотири ключові компоненти [50]:

- професійно-психологічна орієнтованість та емпатійна чутливість. Цей елемент характеризується щирим бажанням та здатністю фахівця НДО розуміти глибинні психологічні аспекти горя та специфіку взаємодії з сім'ями загиблих УБД. Сюди входить вміння аналізувати індивідуальні обставини кожної сім'ї, виявляти приховані потреби та знаходити делікатні, атравматичні способи комунікації;

- підготовка з аспектів комунікативної та ресурсної ефективності. Забезпечує усвідомлення фахівцем психологічних умов, що сприяють встановленню довіри між організацією та бенефіціарами. Важливим є вміле використання вербальних і невербальних засобів підтримки, а також застосування комплексу методів (соціальний супровід, арт-терапія, групи взаємодопомоги), які гарантують результативну реабілітацію та соціалізацію членів сімей загиблих УБД;

- розвиток професійної спостережливості та аналітичної пам'яті. Включає опанування прийомів, що дозволяють вчасно помітити ознаки деструктивних психологічних станів у членів сімей загиблих УБД (наприклад, ризики депресії чи самоізоляції). Важливими є висока уважність до деталей життєвих історій, точне запам'ятовування релевантної інформації про потреби сім'ї та її коректне використання для довгострокового планування соціальної допомоги;

- емоційна стійкість та профілактика вторинної травматизації. Ця складова визначається здатністю представника НДО діяти зібрано, впевнено та емпатично навіть у складних, емоційно обтяжених ситуаціях. Емоційна стійкість дозволяє фахівцю залишатися опорою для сім'ї, зберігати розсудливість при прийнятті рішень та уникати професійного вигорання під час постійної роботи з людським болем.

До змісту підготовки фахівців недержавного сектору в межах надання соціальної підтримки варто віднести такі аспекти [53; 16]:

- формування психологічної готовності до роботи з травмою втрати – системна підготовка до взаємодії з людьми, що переживають гострий етап горя, та

прийняття відповідальності за якість надання допомоги;

- розвиток професійної орієнтованості у специфіці статусу сімей загиблих УБД – глибоке розуміння соціально-правового статусу, психологічних особливостей та актуальних запитів цієї категорії громадян;

- удосконалення навичок встановлення довірливого контакту – розвиток технік активного слухання та емпатичного спілкування з різними членами сімей (батьками, вдовами, дітьми), враховуючи їхній психоемоційний стан;

- формування навичок адаптивної рольової поведінки – здатність фахівця НДО гнучко змінювати підходи: від кризового консультанта та юриста до фасилітатора групи підтримки чи просто довіреної особи;

- володіння методами медіації та деескалації в конфліктних ситуаціях – вміння професійно реагувати на прояви агресії чи розпачу, що можуть виникати як реакція на несправедливість або бюрократичні перепони;

- розвиток психологічної стійкості (резильєнтності) – здатність зберігати професійні стандарти та особистісну цілісність у ситуаціях високої емоційної напруги, характерних для сфери соціального захисту;

- навчання прийомам саморегуляції та психогігієни – опанування технік швидкого відновлення власного емоційного стану після складних візитів до сімей або проведення важких консультацій;

- розвиток вольової активності у відстоюванні прав бенефіціарів – формування наполегливості та впевненості при взаємодії з державними органами заради захисту інтересів сімей загиблих УБД;

- профілактика синдрому вторинної травматизації та вигорання – впровадження системи зняття емоційної напруги, регулярних супервізій та заходів для психологічного перезавантаження команди організації.

Недержавні організації в Україні, такі як Благодійний фонд «ТАПС», «Соборна Україна», Veteran Hub, Товариство Червоного Хреста України та

Українська національна фундація ветеранів та жертв війни, відіграють незамінну роль у наданні соціальної підтримки сім'ям загиблих УБД, ефективно доповнюючи державні програми індивідуалізованою психологічною реабілітацією, адресною фінансовою допомогою, юридичним супроводом та соціальною реінтеграцією, однак їхня діяльність потребує системного вдосконалення для подолання ключових проблем (табл. 2.7): бюрократичних бар'єрів у взаємодії з державою, недостатньої координації між самими НДО, неповного охоплення віддалених регіонів, браку довгострокових моніторингових механізмів та нерівномірності фінансування, що підтверджується контент-аналізом їхніх програм, звітів та досліджень на кшталт CEDOS і VETERANKA.

Таблиця 2.7

Проблематика та рекомендації вдосконалення соціальної підтримки сімей загиблих УБД недержавними організаціями

Напрями соціальної підтримки НДО	**Поточна проблема виявлена під час надання соціальної підтримки**	**Рекомендація для НДО щодо вдосконалення**	**Очікуваний результат**
Інформування	Бюрократія, неповна інформація	Налагодження співпраці з державними організаціями	Швидке оформлення виплат
Психологія	Брак довгостроковості	Онлайн-групи, табори	Зниження ізоляції
Фінанси	Нерівномірність	Стандартизовані пакети	Стабільність родин
Координація	Розпорошеність	Мережа НДО	Синергія ресурсів
Кадри та ресурс фахівців	Дефіцит кваліфікованого персоналу та високий ризик професійного вигорання	Впровадження системи обов'язкових супервізій; залучення навчених волонтерів за моделлю «рівний-рівному»	Сталість надання послуг та збереження фахового потенціалу організації

Джерело: складено автором самостійно

Першим кроком до вдосконалення має стати посилення координації з державними інституціями, зокрема з Територіальними центрами комплектування, службами у справах дітей, Міністерством у справах ветеранів та соціальними

службами на рівні територіальної громади. Для цього необхідно розробити єдині алгоритми дій для нетипових випадків – наприклад, оформлення статусу для родин із незареєстрованими шлюбами, зниклими безвісти чи багатодітними сім'ями в окупованих/деокупованих районах. Цей комплекс має включати створення електронних платформ для черг і заяв, спільні тренінги держслужбовців з комунікації в кризових ситуаціях, а також уніфіковані буклети з контактами представників військових частин і переліком пільг. Такий підхід прискорить виплати одноразової допомоги (до 15 млн грн з 2025 р.) та зменшить адміністративний тягар на сімей.

У сфері психологічної допомоги НДО рекомендується перейти від реактивних заходів до комплексних довгострокових програм, розширюючи моделі групової терапії, онлайн-сесій і рекреаційних таборів не лише на ядерні сім'ї (вдови, діти), а й на ширше коло близьких (батьки, брати/сестри загиблих), з обов'язковою компенсацією проїзду, проживання та харчуванням для учасників з віддалених регіонів, як це вже практикує «ТАПС» у «Родині ТАПС»; інтеграція гуманістично-клієнтцентрованої терапії Роджерса з елементами арт-терапії та ритуалами вшанування пам'яті (висадка дерев, меморіальні заходи) дозволить ефективно долати тривале горе, ізоляцію та посттравматичний стрес, а створення регіональних гарячих ліній з моніторингом емоційного стану (щомісячні чек-іни) та вебінарів про доступні пільги доповнить підхід Товариства Червоного Хреста.

Фінансова та логістична підтримка потребує стандартизації мінімального соціального пакету для всіх НДО – гуманітарні бокси з базовими потребами (продукти, гігієна, опалення), щомісячні виплати (від 5 тис. грн на дитину, як у «Соборній Україні»), освітні гранти та курси профорієнтації з прозорими тендерами на послуги; масштабування моделей річного спонсорства дітей через партнерства з бізнесом і донорами, юридичний супровід для оскарження відмов у виплатах та адвокація законодавчих змін (наприклад, спрощення статусу для сімей зниклих)

забезпечать стабільність, особливо в опалювальний сезон і для багатодітних родин.

Нарешті, для забезпечення сталості та адаптивності діяльності НДО критично важливий регулярний моніторинг через анонімні опитування потреб родин, формування національної мережі організацій з Veteran Hub у ролі хабу для обміну досвідом, спільних тренінгів волонтерів, спільних заходів (табори, форуми) та централізованого інформування через мапу послуг на сайтах і буклети в Територіальному центрі комплектування; підтримка локальних громадських ініціатив для регулярних зустрічей родин, вшанування пам’яті загиблих та створення «просторів взаємодопомоги» перетворить розпорошені зусилля на синергію ресурсів, знизить ізоляцію, прискорить перехід від кризової допомоги до повноцінної самореалізації сімей і слугуватиме основою для державної політики.

Таким чином, вдосконалення соціальної підтримки сімей загиблих УБД у межах діяльності недержавних організацій потребує комплексного підходу, спрямованого на нормативно-правове упорядкування, міжвідомчу координацію, персоніфікований та довгостроковий супровід, посилення психологічної, правової та економічної підтримки, урахування інтересів дітей та молоді, забезпечення інформаційної доступності, професійний розвиток фахівців НДО та активне залучення самих сімей до формування та оцінки програм. Впровадження наведених рекомендацій сприятиме створенню стабільної системи підтримки, яка враховуватиме як об’єктивні соціальні потреби, так і гідність та суб’єктність сімей загиблих УБД.

Висновок до другого розділу

У межах другого розділу було здійснено комплексне дослідження практичних аспектів соціальної підтримки сімей загиблих УБД, що базувалося на поєднанні аналізу діяльності провідних недержавних організацій та результатів авторського емпіричного опитування. Проведений аналіз дозволяє стверджувати, що сучасна

система підтримки цієї категорії громадян перебуває на етапі активної трансформації, де недержавний сектор відіграє роль інноваційного та оперативного суб'єкта, що заповнює критичні прогалини державної системи соціального захисту.

Результати проведеного анкетування 20 представників сімей загиблих УБД засвідчили глибоку дестабілізацію всіх сфер їхнього життя. Встановлено, що втрата близької людини призводить не лише до психоемоційної травми, а й до радикальної зміни соціально-демографічного профілю родини: значна частина респондентів змушена самостійно виховувати дітей та опікуватися особами похилого віку, поєднуючи ролі єдиного годувальника та вихователя. Економічний вимір трансформації характеризується суттєвим зниженням фінансової стійкості. Водночас психоемоційний стан членів сімей загиблих УБД залишається найбільш вразливою зоною, оскільки переважна більшість респондентів фіксує стани постійної тривоги, апатії та соціальної ізоляції, що вимагає переходу від епізодичних консультацій до тривалого професійного супроводу.

Аналіз взаємодії сімей із надавачами послуг продемонстрував, що недержавні організації сприймаються бенефіціарами як більш ефективні та доступні структури. Головними перевагами НДО, на думку опитаних, є швидкість реакції, мінімізація бюрократичних процедур та емпатичний підхід. Дослідження діяльності таких організацій, як Товариство Червоного Хреста України (ТЧХУ), Veteran Hub, БФ «ТАПС» (TAPS-Ukraine), БФ «Соборна Україна», Українська національна фундація ветеранів та жертв війни, підтвердило їхню здатність впроваджувати спеціалізовані моделі допомоги, зокрема методику «рівний-рівному» (peer-to-peer), комплексний кейс-менеджмент та юридичний супровід. Це дозволяє сім'ї отримати необхідний алгоритм дій у найбільш критичні періоди – одразу після втрати та через кілька місяців, коли настає етап усвідомлення довгострокових наслідків трагедії.

Водночас виявлено низку системних викликів, що обмежують потенціал

недержавного сектору. Глибинне інтерв'ю фахівців зафіксувало тривожну тенденцію щодо кадрового дефіциту та високого ризику професійного вигорання самих надавачів послуг. Відсутність регулярної супервізії та залежність від нестабільного грантового фінансування створюють загрозу сталості програм підтримки. Фахівці наголошують на необхідності зміни парадигми соціальної роботи: від пасивного надання гуманітарної допомоги до стимулювання економічної самозарадності сімей, зокрема через підтримку соціального підприємництва та освітні проєкти для вдів і дітей.

Узагальнюючи викладене, можна зробити висновок, що ефективність соціальної підтримки сімей загиблих УБД залежить від налагодження синергії між державними сервісами (ЦНАП) та ресурсами недержавних організацій. Пріоритетними напрямами розвитку мають стати цифровізація інформаційного супроводу, розширення мережі психологічної реабілітації та впровадження інституційного захисту для самих фахівців соціальної сфери.

ВИСНОВКИ

У рамках кваліфікаційного дослідження був проведений всебічний аналіз системи соціальної підтримки сімей загиблих УБД, що дозволив визначити низку теоретичних і практичних висновків. Було з'ясовано, що сім'я загиблого УБД є особливим та надзвичайно вразливим об'єктом для соціальної роботи. Втрата члена сім'ї викликає глибокі зміни в її ідентичності, структурі та способі функціонування. Процес переживання втрати в контексті сучасної війни характеризується такими унікальними рисами, як раптовість трагедії, травматичність подій та постійний інформаційний тиск. Це нерідко призводить до розвитку патологічних форм переживання горя, ізоляції та депресивних станів у сімей загиблих УБД.

Аналіз нормативно-правової бази показав, що, незважаючи на широку мережу державних гарантій, яка охоплює законодавство про статус ветеранів та різноманітні постанови Кабінету Міністрів щодо виплат і житлового забезпечення, доступ сімей до цих ресурсів часто ускладнений через бюрократичні перепони. Сім'я нерідко стикаються з інформаційною невизначеністю та складними юридичними процедурами оформлення відповідних статусів, що в умовах гострого психологічного стресу лише посилює їх травматизацію. В цьому контексті недержавні організації виступають важливими суб'єктами соціальної підтримки. Завдяки своїй гнучкості та орієнтації на потреби конкретної людини вони здатні оперативно компенсувати недоліки державної системи підтримки.

Проведено всебічне дослідження практичних аспектів соціальної підтримки сімей загиблих УБД, яке спиралося на детальний аналіз діяльності ключових недержавних організацій та результати авторського емпіричного опитування. Отримані висновки свідчать, що сучасна система підтримки цієї групи громадян перебуває на етапі активних змін, у межах яких недержавний сектор виступає важливим інноваційним та оперативним чинником, компенсуючи критичні

недоліки державної системи соціального захисту.

Опитування, в якому взяли участь 20 представників сімей загиблих УБД, показало значний рівень дестабілізації у всіх сферах їхнього життя. З'ясувалося, що втрата близької людини спричиняє не лише глибоку психоемоційну травму, але й кардинально змінює соціально-демографічний склад сім'ї. Багато респондентів опинилися в ситуації, коли вони змушені самостійно виховувати дітей, піклуватися про літніх членів сім'ї та одночасно брати на себе роль єдиного годувальника.

Економічні наслідки цих змін є досить суттєвими: понад 11 респондентів опитування зазначили зниження рівня фінансової стабільності. Разом із тим, найбільш вразливим аспектом залишається психоемоційний стан членів сім'ї. Переважна більшість респондентів зафіксувала прояви постійної тривожності, апатії та соціальної ізоляції. Це свідчить про необхідність переходу від разових консультацій до системного й тривалого професійного психологічного супроводу.

Аналіз практичної діяльності таких організацій, як Товариство Червоного Хреста України та «Veteran Hub», засвідчили високу ефективність впровадження інноваційних підходів до надання соціальної підтримки. Особливий акцент було зроблено на результативності методики «рівний-рівному», застосуванні комплексного кейс-менеджменту, а також створенні інклюзивних просторів для психологічної реабілітації. Результати емпіричного дослідження показали, що найбільш актуальними потребами сімей залишаються забезпечення стабільної фінансової допомоги, надання професійного юридичного супроводу та спеціалізованої психологічної підтримки, спрямованої на полегшення переживання гострих станів горя.

Проте було виявлено низку системних труднощів у роботі недержавних організацій. Серед основних викликів – проблема професійного вигорання співробітників та нестабільне фінансування, більшість якого залежить від грантових надходжень. Як перспективний напрям розвитку було запропоновано

поступовий перехід від моделі пасивної гуманітарної допомоги до впровадження стратегій, що стимулюють економічну самостійність сімей. Зокрема, рекомендується зосередитися на реалізації освітніх проєктів і підтримці соціального підприємництва.

Узагальнюючи викладене, можна дійти висновку, що забезпечення стійкої та ефективної соціальної підтримки сімей загиблих УБД стане можливим лише за умови створення гармонійної та результативної співпраці між державними структурами і недержавними інституціями. Для цього слід розробити єдині цифрові платформи, які б координували спільні зусилля всіх зацікавлених сторін, а також уніфікувати процедури та алгоритми надання допомоги. Важливо впроваджувати довгострокові програми підтримки, котрі охоплюватимуть не лише найближчих членів сімей, а й ширше соціальне коло, включаючи осіб, які перебували в тісних стосунках із загиблим УБД. Використання такого системного підходу дозволить не тільки надати необхідну матеріальну чи психологічну допомогу сім’ям, але й створити основу для їхнього поступового відновлення та успішного повернення до активного суспільного життя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. 6 головних проблем, з якими сім'ї військових стикаються вже зараз. *РБК-Україна.* URL: https://www.rbc.ua/rus/styler/6-golovnih-problem-kimi-sim-yi-viyskovih-1697462544.html (дата звернення: 20.01.2026).

2. Аврамчук О. Клініко-психологічні аспекти переживання втрати та діагностики ускладненого горювання. *Problems of modern psychology*. 2019. Вип. 45. С. 11–39. DOI: 10.32626/2227-6246.2019-45.11-39.

3. Актуальні питання соціальної роботи : навч. посіб. / О. М. Денисюк та ін. ; за ред. О. В. Епель, Т. Л. Лях, І. В. Силантьєвої. Ужгород : РІК-У, 2023. 420 с.

4. Безкоштовні послуги Veteran Hub. *Veteran Hub.* URL: https://veteranhub.com.ua/#awards (дата звернення: 15.03.2026).

5. Беспалько А., Шумейко А. Основи військово-соціальної роботи у Збройних Силах України та арміях провідних країн світу. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка.* Серія «Соціальна робота». 2019. Т. 1, № 5.

6. Благодійна організація «Благодійний фонд «ТАПС». *Philanthropy in Ukraine – Підтримка НУО та громадянського суспільства*. URL: https://philanthropyinukraine.org/platform/list/taps (дата звернення: 09.03.2026).

7. Веретенко Т. Г., Денисюк О. М. Вступ до спеціальності: соціальна педагогіка. Модуль 2 : навч. посіб. Київ : Київський університет імені Бориса Грінченка, 2011. 124 с.

8. Вишньовський В. Психологічні особливості горювання членів сім'ї загиблого воїна. *Воєнні конфлікти та техногенні катастрофи: історичні та психологічні наслідки* : матеріали IV Міжнар. наук. конф. 2024. С. 19–22.

9. Головань В. Законодавство країн ЄС щодо функціонування дитячих неурядових організацій : інформ. довідка, підготовлена Європ. інформ.-дослід.

центром на запит Комітету Верховної Ради України. URL: http://euinfocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/29389.pdf (дата звернення: 14.03.2026).

10. Горемикіна Ю. В. Проблеми розвитку недержавних організацій у сфері надання соціальних послуг. *Демографія та соціальна економіка*. 2009. № 1. С. 161–168.

11. Дослідження досвіду та потреб близьких загиблих військових. *Cedos*. URL: https://cedos.org.ua/researches/doslidzhennya-dosvidu-ta-potreb-blyzkyh-zagyblyh-vijskovyh/ (дата звернення: 27.02.2026).

12. Дубович Г. В. Соціальна робота з учасниками бойових дій: існуючий досвід та актуальні проблеми. *Реабілітація УБД в Україні: досвід та перспективи* : тези доповідей III Всеукр. наук.-практ. конф. Хмельницький, 2018. С. 193–201.

13. Дуля А. В. Соціальна підтримка недержавними організаціями сімей учасників антитерористичної операції : дис. … д-ра філософії : 231. Київ, 2023. 355 с.

14. Звіт про діяльність Veteran Hub за 2018-2019 рік. *Veteran Hub*. URL: https://res2.weblium.site/res/5b9ec25f1310b400256025e7/5ddbd53386b21600214e902f (дата звернення: 16.03.2026).

15. Звіт про діяльність Veteran Hub за 2019-2020 рік. *Veteran Hub*. URL: https://res2.weblium.site/res/5b9ec25f1310b400256025e7/5fe48ed57641a600223c47a9 (дата звернення: 17.03.2026).

16. Івженко І. Б., Голубенко Т. О., Дичко О. О. Підготовка фахівців соціальної роботи (соціальних працівників) в Україні в умовах воєнного стану. *Вісник науки та освіти*. 2023. № 6 (12). С. 388–400.

17. Карпенко О. Методи соціальної роботи як складова успішної професійної діяльності соціального працівника. *Ввічливість. Humanitas*. 2023. № 4 (4). С. 18–24.

18. Квітко Н. М. Соціальна робота з вимушено переміщеними особами як наукова проблема. *Шляхи розвитку науки в сучасних кризових умовах* : матеріали наук.-практ. інтернет-конф. (Дніпро, 3–4 черв. 2021 р.). Дніпро, 2021. С. 282–286.

19. Квітко Н. М. Теоретичні основи соціальної роботи з вимушено переміщеними особами в Україні. *Actual trends of modern scientific research* : матеріали Міжнар. наук.-прак. дистанційної конф., м. Мюнхен, 6-8 черв. 2021 р. Мюнхен, 2021. С. 314–319.

20. Кондратенко О. О. Загальні засади нормативно-правового забезпечення державного управління у сфері соціального захисту учасників антитерористичної операції та членів їх сімей. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. Серія : Державне управління*. 2015. № 4. С. 113–120.

21. Концептуально-технологічна модель підготовки майбутніх фахівців соціально-педагогічної сфери : монографія / авт. кол. Т. Василюк, І. Лисоконь, І. Размолодчикова, І. Шимко ; упоряд. І. Лисоконь. Кривий Ріг : КДПУ, 2022. 182 с.

22. Логвінова О., Рассказова О. Соціальна робота з військовослужбовцями та їхніми сім'ями в умовах тривалого конфлікту на сході України. *Соціальна робота та соціальна освіта*. 2021. Вип. 2 (7). С. 61–71.

23. Медведєва О. В. Психологічні особливості переживання горя під час воєнних дій. *Підготовка правоохоронців в системі МВС України в умовах воєнного стану*. 2022. С. 205–207.

24. Методичні рекомендації щодо соціальної роботи з військовослужбовцями та членами їх сімей, їх соціального захисту / Ю. Л. Бриндіков, А. В. Дуля, О. Л. Караман та ін.; за ред. О. Л. Караман, І. М. Трубавіної. Полтава; Кривий Ріг : КДПУ, 2024. 101 с.

25. Новіков В. Н. Недержавні організації і соціальний розвиток. *Праця і зарплата*. 1995. № 22 (86). С. 6–7.

26. Оніщенко Н. В. Горе як реакція постраждалого на втрату. *Електронний*

репозитарій Національного університету цивільного захисту України (Еписпиіг). URL: http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/3600/1/Онищенко_Н.В.PDF (дата звернення: 25.01.2026).

27. Опитування щодо правових потреб ветеранів/-ок та членів їхніх сімей. Звіт за результатами комплексного дослідження підготовано командою SREO Consulting за сприяння Програми розвитку Організації Об'єднаних Націй (ПРООН) в Україні. 2024. 104 с. URL: https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2024-12/veteransreport-2.pdf (дата звернення: 18.01.2026).

28. Парасєй-Гочер А., Зуйков В. Особливості переживання втрати членами сім'ї загиблого воїна. *Габітус*. 2023. № 55. С. 131–138.

29. Питання деяких виплат військовослужбовцям, особам рядового і начальницького складу, поліцейським та їх сім'ям під час дії воєнного стану : Постанова Кабінету Міністрів України від 28.02.2022 № 168 : станом на 18 груд. 2025 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2022-п#Text (дата звернення: 12.03.2026).

30. Питання забезпечення житлом деяких категорій осіб, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України, а також членів їх сімей : Постанова Кабінету Міністрів України від 21.02.2017 № 119. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/119-2017-п#Text (дата звернення: 08.03.2026).

31. Положення про Єдину інформаційну систему соціальної сфери : Постанова Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2021 р. № 404. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/404-2021-п#Text (дата звернення: 18.02.2026).

32. Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям : Закон України : станом на 2016 р. (ред.).

33. Про затвердження Порядку надання статусу особи, на яку поширюється чинність Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», деяким категоріям осіб : Постанова Кабінету Міністрів України від

23.09.2015 № 740 : станом на 6 серп. 2025 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/740-2015-п#Text (дата звернення: 12.01.2026).

34. Про затвердження Порядку призначення і виплати одноразової грошової допомоги у разі загибелі (смерті), інвалідності або часткової втрати працездатності без встановлення інвалідності військовослужбовців, військовозобов'язаних та резервістів... : Постанова Кабінету Міністрів України від 25.12.2013 № 975 : станом на 31 серп. 2025 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/975-2013-п#Text (дата звернення: 07.03.2026).

35. Про надання державної цільової підтримки деяким категоріям громадян для здобуття професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти : Постанова Кабінету Міністрів України від 23.11.2016 № 975 : станом на 8 жовт. 2025 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/975-2016-п#Text (дата звернення: 10.03.2026).

36. Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб : Закон України від 09.04.1992 № 2262-XII : станом на 7 верес. 2025 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2262-12#Text (дата звернення: 05.03.2026).

37. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей : Закон України від 20.12.1991 № 2011-XII : станом на 22 верес. 2025 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text (дата звернення: 04.03.2026).

38. Про соціальні послуги : Закон України від 17.01.2019 № 2671-VIII : станом на 27 верес. 2025 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text (дата звернення: 06.03.2026).

39. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту : Закон України від 22.10.1993 № 3551-XII : станом на 12 верес. 2025 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text (дата звернення: 15.01.2026).

40. Семигіна Т. В. Словник із соціальної політики. Київ : Вид. дім «Києво-

Могилянська академія», 2005. 253 с.

41. Семигіна Т. В. Сучасна соціальна робота. Київ : Академія праці, соціальних відносин та туризму, 2020. 275 с.

42. Сімейний кодекс України : Кодекс України від 10.01.2002 № 2947-III : станом на 12 верес. 2025 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text (дата звернення: 22.02.2026).

43. Соборна Україна. URL: https://www.sobornaukraine.org/ (дата звернення: 09.03.2026).

44. Соціальна робота в Україні : навч. посібник / І. Д. Звєрєва, О. В. Безпалько, С. Я. Харченко та ін. ; за заг. ред. І. Д. Звєрєвої, Г. М. Лактіонової. Київ : Центр навчальної літератури, 2004. URL: https://bahmat.at.ua/zvereva_socialna_robota.pdf (дата звернення: 10.02.2026).

45. Соціальна робота: реалії та виклики часу: навчально-методичний посібник. Слов'янськ: Вид-во Б. І. Маторіна, 2021. 229 с.

46. Ставицька С. О., Ставицький Г. А., Улько Н. М. Психологічна травматизація особистості в ситуації життєвих втрат. *Військова психологія у вимірах війни і миру: проблеми, досвід, перспективи* : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. Київ : КНУ імені Тараса Шевченка, 2019. С. 201–204.

47. Технології соціально-педагогічної діяльності : навч. посіб. / за заг. ред. Н. В. Заверико. Запоріжжя : ЗНУ, 2014. 280 с.

48. Тлумачний словник-мінімум із соціальної педагогіки та соціальної роботи / упоряд. Л. В. Лохвицька. 2-ге вид., оновл. Тернопіль : Мандрівець, 2017. 232 с.

49. Товариство Червоного Хреста України. *Товариство Червоного Хреста України*. URL: https://redcross.org.ua/activities/cash-and-voucher-programs/cash-programs/ (дата звернення: 09.03.2026).

50. Українська національна фундація ветеранів та жертв війни. *Ukrainian*

National Foundation for Veterans and Victims of War. URL: https://uaveterans.org/ua/ (дата звернення: 09.03.2026).

51. Утвенко В. В. Система соціального забезпечення та соціальної підтримки : навч. посіб. Київ : ДП «Вид. дім «Персонал», 2018. 248 с.

52. Хаустова О. О., Лещук І. В. Понад рік війни та втрат: відродження з попелу горя для творення нового життя. *Український медичний часопис*. 2023. № 1 (153). Т. 2. Спецвипуск I/II. URL: https://api.umj.com.ua/wp/wp-content/uploads/2023/03/5243.pdf (дата звернення: 02.02.2026).

53. Швець К. Організація соціальної підтримки родин учасників бойових дій. *Соціальне забезпечення та соціальна робота в умовах сучасних викликів* : зб. матер. другої всеукр. наук.-практ. конф. (м. Хмельницький, 22 травня 2025 року). С. 94–96.

54. Dulia A. V., Liakh T. L., Veretenko T. G. The Problems and Needs of the Families of Antiterrorist Operation Participants: Results of In-depth Interviews. *The New Education Review*. 2019. Vol. 55, no. 1. P. 220–230.

55. Dulia A. V., Liakh T. L., Veretenko T. G. Types of families of joint forces operation participants in the east of Ukraine and peculiarities of social work with them. *Society. Integration. Education* : proceedings of the International Scientific Conference. 2020. Vol. 4. P. 211–221.

56. Piankivska L. V. Social Support of the Individual in War Conditions: Ukrainian and International Experience. *Scientific Bulletin of Mukachevo State University. Series «Pedagogy and Psychology»*. 2022. Vol. 8, no. 2. P. 76–84.

57. Slozanska G., Horishna N., Bybyk D., Krynytska I. Соціальна підтримка ветеранів/ветеранок російсько-української війни та їх сімей у воєнний та повоєнний час. *Social Work and Education*. 2023. Vol. 10, no. 1. P. 47–62.

58. TAPS Україна. URL: https://taps.org.ua/support-family/ (дата звернення: 09.03.2026).

ДОДАТКИ

Додаток А

Анкета сім'ї загиблих учасників бойових дій

І. Стан та побут

1. З ким ви зараз проживаєте та чи є у вашій родині особи, що потребують постійного догляду)

• Проживаю з дітьми

• Проживаю самостійно:

• Проживаю з літніми людьми

• Маю на опіці людей з інвалідністю / Складна сімейна ситуація

2. Які сфери життя зазнали найбільших змін після втрати одного із членів сімей?)

• Фінансове становище

• Психоемоційний стан:

• Побутові обов'язки

• Стан фізичного здоров'я

• Коло спілкування

• Робота / Навчання:

3. Що стало для вас найбільш складним у процесі пристосування до нових життєвих обставин?

• Психологічне прийняття втрати

• Відчуття самотності та нерозуміння оточуючих

• Необхідність брати на себе всі побутові/фінансові питання

• Бюрократичні процедури (оформлення документів тощо)

ІІ. Психоемоційний стан

4. Як би ви описали свій емоційний та фізичний стан на сьогодні?

• Постійна тривога / Порушення сну

• Апатія, відсутність енергії

• Відносний спокій, але з періодичними зривами

• Потребую термінової психологічної допомоги

III. Взаємодія з державними структурами (ЦНАП)

5. Які послуги ви отримували у ЦНАП?

• Процес був швидким та зрозумілим (загальна оцінка досвіду)

• Оформлення статусів / Пільг на ЖКГ

• Майнові питання / Спадщина

• Стикнувся(лася) з чергами / Бюрократією

• Руйнація житла / Спадщина на окупованих територіях

• Ніяких

6. Оцініть «людяність» та емпатію працівників ЦНАП:

• Формальне, але коректне спілкування

• Ставлення було співчутливим та уважним

• Інше

• Брак тактовності або байдужість

IV. Взаємодія з недержавними організаціями (НДО)

7. Який досвід співпраці з недержавними організаціями ви маєте?

• Отримував(ла) допомогу (гуманітарну, юр. консультації, психологічну

• Не звертався(лася), бо не знаю, до кого саме

• Мав(ла) труднощі з комунікацією / довге очікування

8. Які фактори є вирішальними при виборі конкретної організації?

• Швидкість реакції та мінімум документів

• Позитивні відгуки інших родин загиблих

• Наявність вузькоспеціалізованої допомоги

• Територіальна близькість

9. Який формат допомоги/адаптації є для вас найбільш прийнятним?

• Дистанційно (телефон/онлайн

• Особисто в офісі / Зустрічі груп підтримки

• Творчі заходи / Арт-терапія

• Виїзд фахівців додому

V. Оцінка та рекомендації

10. Якої послуги або виду підтримки вам найбільше бракує саме зараз?

• Фінансова / Матеріальна підтримка

• Чіткий алгоритм дій (інформаційна підтримка)

• Довготривалий психологічний супровід

• Юридичний захист у судах / майнових спорах

11. Що б ви порадили змінити в роботі організацій, щоб допомога була дієвою?

Дякуємо за участь в опитуванні!

Додаток Б

Гайд глибинних інтерв'ю з фахівцями НДО

І. Загальна інформація про респондента та організацію

1. Назва Вашої організації.

2. Ваша посада / роль в організації.

3. Ваш стаж роботи у сфері соціальної підтримки.

ІІ. Напрями та зміст діяльності організації

4. Які категорії сімей є основними отримувачами допомоги у Вашій організації?

5. Які види соціальної підтримки надає Ваша організація сім'ям загиблих?

6. Які основні форми та методи роботи Ви використовуєте?

ІІІ. Запити, потреби та складність випадків

7. З якими запитами найчастіше звертаються сім'ї загиблих?

8. Які потреби сімей, на Вашу думку, залишаються найбільш незадоволеними?

9. На яких етапах після втрати виникають найбільш гострі запити?

10. Як Ви оцінюєте рівень складності випадків, з якими звертаються сім'ї?

11. З якими викликами Ви найчастіше стикаєтеся у роботі?

ІV. Ресурсне забезпечення та професійна підтримка

12. Чи забезпечена Ваша організація достатніми ресурсами та інструментами?

13. Яких ресурсів бракує найбільше?

14. Чи отримуєте Ви регулярну супервізію або психологічний супровід?

15. Які форми підтримки були б найбільш корисними для Вас?

V. Ефективність, взаємодія та перспективи

16. Як Ви загалом оцінюєте ефективність соціальної підтримки Вашої організації?

17. Які чинники найбільше впливають на ефективність підтримки?

18. Чи співпрацює Ваша організація з державними установами та іншими НУО?

19. Якщо так, то з якими саме?

20. Ваші пропозиції щодо покращення системи підтримки:

Дякуємо за участь в опитуванні!